Anul VII. Nr. 7-8 Sept.-Oct. 1934

Observatorul

REVISTĂ DOCUMENTARĂ
CULTURALĂ-SOCIALĂ-RELIGIOASĂ.

CUPRINSUL

ACTUALITĂŢI — *Calitatea culturei noastre* (citiri) — ROMÂNAŞUL
Revizionismul necesar (al Constituţiei) — M. T. CARADA
Franc-Masoneria — MARQUÈS-RIVIÈRE
Un biruitor din zilele noastre — S. M.

MAEŞTRI — **Paul Bourget**
Evoluţia literaturii contimporane — NIC. FÂNTÂNAR
Fr. Mistral
Opera lui — „Mireille" . . . — MIA FROLLO
Coşbuc
Specificul românesc în opera lui — L. CODREANU

LITERATURĂ — **Fr. Mauriac**
Les livres — MIA FROLLO
H. Frollo: *Activitatea literară* — FR. MAURIAC
Traducător — poet original — eseist. — „ DR. I. GEORGESCU

FILOSOFIE — **T. Maiorescu şi Dimitrescu-Iaşi** — IOSIF FROLLO
Existenţa eului şi a lumii externe. — COVRIG-NONEA
Descartes — Cenestezia organică —
(şcoala asociaţionistă — stările morbide)
— Dinamismul — Psihologia biologică etc...

CURENTE: **„Rex": o organizaţie puternică.** — A. MERCKX

POEZIE — *Les adieux* — LALETTE ROMANO
La Vallière — FROLLO-CODREANU

PEDAGOGIE — *Cele 10 porunci ale catehetului* — PR. T. BOGACI

FINANŢE: *„Capitalul naţional din Ardeal"* — C. ROŞCANU

CĂRŢI, REVISTE, ZIARE — **N. V. Pantea**: *Legea strămoşească* — **I. M. Raşcu**: *La Lisieux, cu sf. Tereza* — **E. Potoran**: *Poeţii Bihorului* — **Toth-Dăianu**: *Tânărul de caracter* — **I. Neamtzu**: *Introducere în Estetică* — **L. Pop**: *Călătorie în iad* — **Dr. S. Opreanu**: *Ţara noastră-România* — *etc...*

Redacţia şi Administraţia: BEIUŞ Jud. Bihor.
Abonamentul: 150 lei pe an.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anul VII Sept.-Oct. 1934 Nr 7-8

OBSERVATORUL

REVISTĂ DE CULTURĂ GENERALĂ

Abonamentul: Anual 150 Lei.

Credincioşi adevărului, în dragoste, să creştem . . .

Redacţia şi Administraţia: BEIUŞ jud. Bihor. Piaţa Dr. Ciordaş Nr. 7.

Calitatea culturei noastre!

Să cîtim cărţi, ziare şi reviste de valoare

Adevărul, frumosul, binele iată intreita ţintă a unei culturi integrale şi desăvârşite. Dacă se vorbeşte foarte mult de cultură, prea puţin ne preocupăm de *calitatea* ei. De aceea am ajutat totdeauna la înfăptuirea unor liste de cărţi într'adevăr valoroase şi bine controlate în ideologia şi conţinutul lor, ca să uşurăm constituirea unor biblioteci poate reduse la număr, însă foarte valoroase prin *calitatea* volumelor alese.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incă la sfârşitul anului şcolar 1933 (vezi „*Observatorul*" An. VI. p. 241—250) am dat o nouă listă de vre'o 200 de cărţi alese, înşirându-le sub cele zece titluri următoare:

artă şi ştiinţă,
turism şi cercetăşie,
filosofie şi pedagogie,
istorie şi geografie,
literatură şi religie.

Cu greu — căci singur — constituesc alte zece liste sub titlurile următoare:

poezie şi teatru,
nuvele şi romane,
folklor şi cultură,

călătorie şi sociologie,
biografie şi psihologie.

Rugăm stăruitor ajutorul celor competenţi şi conştiincioşi pentru complectarea acestor liste publicate sau încă de publicat.

Cu toţi să ne luăm la întrecere pentru respândirea *cărţilor, revistelor* şi *ziarelor* demne de întreită noastră demnitate de *om,* de *creştin* şi de *român.*

Chiar şi acum ne lăsăm de fapt întrecuţi de socialişti şi comunişti, în preţuirea şi propagarea unei doctrine unitare (despre lume, om, viaţa şi rostul ei). — Până când?... poate e deja prea târziu. — *Intelligenti pauca.*

ROMÂNAŞUL.

Revizionismul necesar

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din însăşi cele două cuvinte din frunte, cititorul pricepe că aici nu este vorba de revizuirea tratatelor de pace.

Noi ne gândim la revizuirea Constituţiunei Române din 1924. Ştim că sunt cari nu vor să admită o astfel de eventualitate. Pretind că sunt altele mai urgente de rezolvat.

Nu este mai puţin adevărat însă, că chestia revizuirii a fost pusă la ordinea zilei de şefii câtorva partide; se afirmă că se încearcă chiar un acord al tuturor partidelor pe această chestiune.

Nouă ni se pare că toate chestiunile economice, financiare, gospodăreşti şi chiar criza morală în care ne sbatem îşi găsesc obârşia în ceea ce este şubred în constituţia în vigoare. In viaţa cea de toate zilele, nimeni nu ar lua în serios pe cel ce-ar sfătui pe un proprietar să-şi lase casa cu temelia şubredă, mulţumindu-se cu reparatul coperişului, lipirea crăpăturilor dela ziduri şi să pue la loc geamurile sparte. Şi ce este constituţia altceva decât temelia Statului.

Sunt cari nu pot dormi de teamă ca nu cumva revizuirea constituţiei să se facă fără de respectarea formelor prevăzute în cea din 1924.

Insăşi constituţia din 1866 nu a ţinut însă prea mult seamă de astfel de scrupule. Locotenenţa Domnească din 11 Februarie 1866, disolvând Camera deputaţilor, a convocat pe cea nouă şi a declarat-o constituantă, fără să convoace Senatul, ce nu fusese disolvat de nimeni şi care exista potrivit Statutului. E adevărat că pentru legitimarea acestei proceduri se poate susţine că ea a fost ratificată prin plebiscitul, care a chemat la tron pe Carol I.

Constituanţii din 1924, au fost şi ei convocaţi împotriva dispoziţiunilor clare şi categorice din constituţia din 1866, atunci în vigoare, şi care nu cunoaşte decât camerile de revizuire ce se adună în urma dizolvării de drept ale camerilor ordinare care printr'un vot anume declară că este loc la revizuirea constituţiei. Guvernul din Ianuarie 1922 a disolvat nişte camere ordinare care nu se ocupaseră deloc de vreo revizuire şi a convocat nişte adunări naţionale, necunoscute de vreo lege sau Constituţie. Ce au legiuit adunările acestea nu a fost măcar ratificat de vreun plebiscit. Afară de partidul atunci la guvern, toate partidele au contestat legitimitatea constituţiei decretată în 1924.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E drept că mai curând sau mai târziu cele chemate la guvern nu au mai constestat-o, dar nu s'au preocupat de loc de a-i respecta litera sau măcar spiritul. Nici nu se poate pretinde celor ce de fapt au consimţit să nu o mai conteste să aibă mai multe scrupule la înlocuirea ei decât cei ce în Ianuarie 1922 au procedat la revizuirea constituţiei din 1866, aşa cum au procedat.

Constituţiunea azi în vigoare conţine atâtea ciudăţenii încât nu poate fi nimeni învinuit când trece peste prescripţiunile ei şi foarte bine fac cei ce cer înlocuirea ei, ca ceva absolut necesar.

Una din ciudăţeniile constituţiei sunt senatorii aceia de drept, cari vor ajunge foarte curând să întreacă numărul celor aleşi. S'a acordat celor aleşi în zece legislaturi de-a putea lua parte la lucrările senatului atunci când nu mai vor, sau nu mai pot pătrunde în camera deputaţilor. Li-se asigură diurna de senator pe viaţă, cu rizcul ca majoritatea senatului s'o formeze cei de care nu mai vor alegătorii. Este extraordinar cum o astfel de dispoziţiune a putut să treacă şi înţelege oricine cât de necesar este ca să fie abrogată cu un ceas mai inainte.

Socotim existenţa Senatului folositoare Statului şi nu price-

pem de loc pe cei ce vorbesc de desfinţarea lui sau de înlocuirea Senatului cu cine ştie ce consiliu corporativ sau consultativ. Senatul este o instituţiune absolut necesară bunului mers al unui Stat, fie el monarhie sau republică.

Democraţiile cele mai înaintate, Franţa şi Statele-Unite, au Senaturile lor şi nimeni nu vorbeşte acolo de desfiinţarea lor. Italia fascistă, a transformat Camera deputaţilor într'o adunare corporativă, de Senat însă nu a îndrăsnit să se atingă.

Senatul ca să-şi poată îndeplini înalta sa misiune, trebuie însă să aibă aceleaşi atribuţiuni ca şi Camera, dar să fie format prin o cu totul altă reprezintare decât cea a Camerei. O reprezintare care să permită ca în Senat să pătrundă oamenii cei mai cu experienţă şi cu autoritate morală, acei ce prin temperament şi caracterul lor nu pot să se scoboare la acea activitate electorală absolut necesară spre a pătrunde în Cameră.

In acest scop se pot admite şi senatori de drept, dar cu totul altfel de senatori de drept, decât cei de astăzi. E firesc să fie senatori de drept membrii familiei regale, cu drept de succesiune la tron; toţi cei ce chiar numai 24 de oare au stat în fruntea guvernului, în calitate de preşedinte ai consiliului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E bine să facă parte de drept din senat, Patriarhul Bucureştilor, mareşalii şi amiralii români, precum şi cardinalii români, când vom avea cardinali români; căci în interesul general va trebui să căutăm să obţinem şi noi să avem reprezentanţii noştri în Sfântul Colegiu, cum au alte ţări mai mici ca România, în care un sfert din cetăţenii ei sunt greco-catolici sau romano-catolici.

O treime a Senatorilor cel puţin trebuie aleasă fie de Cameră, ca în Irlanda, fie de consiliile judeţane şi municipale ca în alte ţări. Tot atâţia senatori trebuesc numiţi pe viaţă, dintre cei ce au fost măcar într'o legislatură aleşi sau au servit statului şi bisericei ca ministri în străinătate, inalţi magistraţi şi episcopi. Cu chipul acesta s'ar obţine un senat puternic ca să fie frâu şi pârghie a statului.

O altă ciudăţenie a constituţiei actuale este cum, sub pretext de-a asigura o majoritate sigură în Cameră, transformă majoritatea de 40 % în majoritate de 60 %. S'ar fi înţeles poate ca majorităţei relative să i-se asigure putinţa de-a lucra, acordându-i un nu-

măr de deputaţi mai mulţi decât s'au ales. Aceasta însă, sub nici un cuvânt, luându-se mandatele celor ce au obţinut majoritatea şi s'au ales, ci declarându-se deputaţi cu drept de vot, un număr din supleanţii de pe lista ce au obţinut 40 %. In nici un caz însă nu se poate admite, să mai dăinuiască o dispoziţie care reduce numărul aleşilor cu adevărat, înlocuindu-i cu persoane ce nu au obţinut încrederea alegătorilor. Singur lucrul acesta contribuie mai mult decât se crede, ca regimul constituţional şi parlamentar, aşa cum a fost stabilit în 1924, să inspire stimă şi încrederea opinunei publice.

In constituţia din 1924, libertăţile publice sunt garantate foarte frumos şi categoric, pe hârtie. De fapt libertăţile ce cu drept cuvânt au fost numite necesare, sunt supuse unui regim din cele mai aspre. Graţie chipului cum se interpretează dispoziţiunile acestei constituţiuni, egalitatea cultelor e parodiată iar cea a presei nu garantează decât impunibilitatea gazetarilor cari atacă pe cei ce nu sunt la cârmuire.

S'a prevăzut în constituţie dreptul de-a se discuta în justiţie constituţionalitatea legilor. Dar întru cât nu se îngăduie discutarea constituţionalităţii legilor, decât într'un anume chip, s'a ajuns la adevărată monstruozitate. Nimeni nu va tăgădui că legi neconstituţionale avem nenumărate. Dacă vrem serios să devenim un stat în care legile domnesc şi în care constituţia este în adevăr legea legilor, este bine să îngăduim oricărui cetăţean să ceară înaltei curţi de Justiţie anularea *erga omnes* a oricărei dispoziţiuni neconstituţionale din orice lege. Aşa este în Statele-Unite şi de aceea acolo legiuitorul îşi dă osteneala, când legiueşte, să ţină seamă de constituţie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Groaza ce inspira absolutismul a îndemnat pe cei ce au legiuit în secolul al XIX-lea să oprească prin texte clare şi precise, dictatura. Nu au împiedecat nimic, sau mai exact, au reuşit să facă dictatura atotputernică, şi mai lungă decât ar fi necesar.

Orice ar spune doctrinarii democraţiei integrale, sunt clipe în care o ţară nu poate fi salvată decât prin ceeace Romanii au numit dictatură. Impiedecându-se prin legi, cei din sec. XIX-lea au făcut cu putinţă loviturile de Stat cu caracter mai grav şi mai primejdios, decât dictatura legală, temporală, cu răspundere.

Dealtfel astăzi statele cele mai democratice chiar când oco-

lesc cuvântul „dictatură“, o aplică sub numele de „depline împuterniciri“. Dece nu am introduce şi noi în constituţie, stabilind lume, lămurit cine o proclamă, cât timp durează şi sub ce rezerve şi răspunderi.

Dictatura este, pentru un stat, ceea ce este pentru un om nemâncatul şi zăcutul la pat. Omul e făcut de Dumnezeu să mănânce şi se umble; dar când e bolnav, ca să-l vindece medicul îl ţine în pat şi nu-i mai dă de mâncat un timp oarecare. Numai aşa îl scapă de moarte. La fel este cu un stat minat de boale sociale şi în primejdie a se nărui. Pentru salvarea lui, este necesar să se suspende viaţa parlamentară şi anumite libertăţi vitale în stare normală. Adevărul acesta nu poate fi tăgăduit de cât de cei ce profită de pe urma scăderilor, pentru stârpirea cărora e necesară uneori dictatura.

In Franţa cei mai democraţi au denunţat ca primejdios amestecul parlamentului în guvernarea ţării. Acest abuz a fost botezat „parlamentorită“. Toate partidele din Franţa recunosc necesitatea revizuirei constituţiei franceze, spre a da executivei mai multă autoritate. Chiar şeful socialiştilor Dl. Blum, când vorbeşte de „vacanţa legalităţii“, nu face decât cere dictatura, dar pentru socialişti.

Digitized by Babeş-Bolyai University Library Cluj

Alte ţări, tot atât de democratice parlamentare cât şi Franţa, au şi făcut tot ce trebue pentru a da executivei independenţa şi autoritatea de care are nevoie spre a cârmui.

Nimic de mirare deci că într'un interwiev dat unui ziar parisian s'a cerut şi de noi, dela cel mai indicat a-şi da seama de nevoile statului, o lărgire a puterilor executive.

Regim parlamentar şi constituţional vrea toată lumea. Un astfet de regim supune executiva controlului unei reprezentaţiuni naţionale, care singură poate aproba cheltuelile statului, pune impozite şi legiui în timpuri normale.

Când legislativa usurpează dreptul executivei de a aplica legile şi de administra ţara, totul merge pe dos şi nimeni nu e mulţumit de cum merge Statul. Dacă la noi nu toată lumea îşi dă seama că executiva nu are la dispoziţie toate mijloacele spre a cărmui bine, pricina este că noi suferim şi de altă metealnă. Noi ne-am obişnuit cu un fel de dictatură „sui generis“.

Capul statului nu are prea multe puteri, dar guvernele pot foarte uşor măslui alegerile şi a se transforma în dictaturi camuflate. Căci dacă în principiu la noi, parlamentul indică miniştrii, în realitate nu guvernul este emanaţia camerilor, ci camerile emană dela guvern. De aceea în parlament guvernul face ce vrea.

De aceea au fost cu putinţă acele dictaturi camuflate, cari în adevăr sunt mai primejdioase decât se bănueşte.

Constituţiunea din 1924 a făcut cu putinţă dictaturile aceste camufllate care ne-au adus în starea actuală. Pentru a le face cu neputinţă în viitor, nu vedem alt mijloc decât revizuirea constituţiei.

Cei ce nu vor să audă de înlocuirea constituţiei din 1924, pretind că cei ce au adus-o la ordinea zilei, sunt preocupaţi de interese egoiste. Se poate. Noi nu putem scruta conştiinţa nimenui; cea ce simţim noi, este că aceasta reformă a constituţiunei este absolut necesară, pentru ca să scoatem ţara din haosul în care se sbate. Cum şi cine va face revizuirea constituţiei nu importă prea mult. Totul e ca în constituţiunea viitoare să se prevadă dispoziţiuni cinstite şi sincere, uşor de aplicat şi greu de violat. In acest scop se cere a se da constituţiuni de mâine legitimitatea ce lipseşte celei din 1924. Guvernul, care va lua iniţiativa acestui mare act, va trebui să studieze bine chestiunea constituţională şi prudent ar fi ca asupra proectului la care se va opri să ceară avizul camerilor şi apoi să-l supue referendului popular. Numai plebiscitul poate da legitimitate necontestabilă constituţiei. Aşa cel puţin ni-se pare nouă şi suntem convinşi că nu ne înşălăm.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Beiuş, 26 Iulie 1934.

M. THEODORIAN CARADA.

„Revoluţia a început cu declaraţia drepturilor omului, *nu se va sfârşi decât prin declaraţia drepturilor lui* Dumnezeu“.

Francmasoneria[1])

Ce nu este Francmasoneria

Este o literatură primejdioasă asupra acestui subiect, o literatură desmăţată. Oameni hotărâţi şi liniştiţi, obişnuiţi cu documentele istorice şi critica textelor, îşi pierd sângele rece studiind Francmasoneria: totul e posibil, totul permis, totul adoptat şi totul devine de crezut. De acolo, istoriile despre balauri în Loje, despre diavolul cornut şi pocit făcând daruri în lojele din urmă. S'o spunem simplu: e ridicol şi nesănătos. Oamenii serioşi se descurajează şi descreeraţii cari „făuresc" astfel de plăsmuiri nu se gândesc că lucrează pentru adversarii lor.

Nu, totul e cu mult mai simplu. Francmasoneria nu e *atotputernică*, din fericire. Lojile naţionale masonice se pizmuesc şi se dispreţuiesc: Francmasonii francezi, de exemplu, n'au dreptul de a intra în Lojele engleze, fiindcă Francmasoneria franceză nu este „recunoscută" de Lojele anglo-saxone. Ba chiar şi'n sânul acestui faimoase „fraternităţi masonice" stăpâneşte invidia şi ura: Un Francmason crucea-roză (18-a treapta) al Marelui Orient nu poate să meargă în atelierele de a 18-a treptă, numite Capitole, ale Marei Loji.

Francmasoneria *nu este numai exclusiv evreiască*. Ştiu că răstorn poziţiuni avantajoase şi că „ovreiul" o duce bine în acest moment. Cu atât mai rău! Însă trebuie să fi trecut prin Loje pentru a vedea acolo muta duşmănie dintre Francmasoni contra elementelor evreeşti cari, acolo ca şi pretutindenea, încearcă să se impună. Acest spectacol nu este numai masonic: toate birourile, toate afacerile comerciale sau de alt fel, văd aceeaşi luptă şi aceeaşi apărare.

---

[1]) I. Marquès—Rivière, fost franc-mason şi directorul bine cunoscutei reviste parisiane *„Les Documents nouveaux"* — 17 rue Ernest Cresson — Paris XV (abon. anual 20 franci) — cu ocazia celor din urmă scandaluri din Franţa (Stavisky şi Prince) dovedeşte responsabilitatea francmasoneriei şi afirmă că de obiceiu *F. M. minţeşte.* — Reamintim cititorilor nostri că *„Farul Nou"* din Bucureşti a publicat (22 Iulie 1934) un articol foarte interesant despre F. M., tot după I. Marquès-Rivière.

(nota red.)

Şi voiu adauga că în sinul Marei Loje a Franţei, de exemplu, sunt două tabere foarte distincte: una care e *semită* şi cealaltă care e *antisemită*, şi că buna înţelegere e departe de a domni. Deci chiar acolo, să nu grăbim să judecăm...

Să ne grăbim, mai curând, a vedea într'un mod simplu

Ce este Francmasoneria

Când citesc, în anumite foi, că Franmasoneria a asasinat pe Prince, dau din umeri. Aceste suflete cinstite îşi închipuesc fără îndoială că, în Loje, un şef necunoscut şi mascat pătrunde deodată şi ordonă: „In aceasta seară Prince va fi asasinat", sau „Mâine Francmasonul Y..., va falşifica un anumit cec pentru prietenul nostru Stavisky", şi că toată lumea aprobă tremurând. Ah! roman-foileton...

Adevărul ca 'ntotdeauna, e cu mult mai complex şi mai uman. Francmasoneria se compune din oameni sărmani, cu o minoritate de ticăloşi nemernici, mici sau mari, cari, pentru motive de interes, influenţă, prietenie, politică, de falsă misiică, au intrat în acest club pentru a profita cât mai mult posibil.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Câţi sunt? D-l Paul Allard dă o cifră falsă: 70.000. Cele mai recente anuare indică un total de 48.000 la 49.000 Francmasoni (1000 Marei Loje naţionale, 14.000 Marei Loje a Franţei, 4000 Dreptului Uman şi 30.000 Marelui Orient). Din acest număr, o treime este numai în legături de prietenie, şi nu merge aproape niciodată în Lojă; cealaltă treime merge din obiceiu, şi restul munceşte, lucrează, se agită, comandă, uneltеşte. Sunt 15.000 conspiratori în Franţa.

Ei se adună de două ori pe lună în diferitele Loje la care aparţin şi de care depind prin cotizaţie, înscriere, etc. Ce fac în Loje? De toate. Marele Orient şi Marea Loje dau „chestiuni de studiat în Loje": obiecţiune de conştiinţă, laicitatea, apărarea contra fascismului (studiu actualminte în curs), etc.

In afară de aceste chestiuni impuse, Lojele ţin conferinţe asupra tuturor subiectelor: Francmasonul Dr. Vachet — actualminte recunoscut ca doctorul „gangster"-ilor Marsiliei — va vorbi despre Frumos şi despre Bine: Francmasonul Gaston Vidal, amesteoat în scandalul Oustric va vorbi despre acţiunea sa politică; Francmasonul Frot, cunoscut prin masacrul din 6 Febr.

va declama contra fascismului... Se vorbeşte mult în Francmasonerie.

Insă se lucrează deasemenea *la adapostul lojelor*. Acesta este punctul real şi pe care-l trec sub tăcere apărătorii „Văduvei" (republica anticlericalistă). Loja prin secretul asigurat al hotărârilor sale, prin frăţietatea obligatorie (vorbă să fie) a membrilor săi, prin tutuiiul obişnuit, prin atmosfera de conspiraţie ce există aici, este, în mod cu totul natural, locul unde se „vorbeşte" politică şi unde se prepară dosarele de acţiune în „lumea profană" a noastră, bineinţeles.

Francmasonii Parlamentari.

In urma Lojelor Francmasonii parlamentari prepară intervenţiunile lor, sprijinul lor, intervenţiunile lor politice. In mod reciproc Francmasoneria se angajează să-i ajute pentru alegeri, însă vai de trădători! Adunările au formulat asupra acestui punct contra Francmasonilor parlamentari cari nu asculta: iată textul ordinului de zi propus, în adunarea Marelui Orient din 1930, de Comisia de Studii politice şi sociale ale cărei raportor fu Francmasonul Marcy: *Adunarea în faţa slăbiciunilor repetate ale parlamentarilor masoni, condamnă pe cei cari n'au avut curajul de a sprijini cu votul lor ideile pe cari le afişează în interesul superior al Republicei şi al Masoneriei, de a alege între datoria masonică şi interesele lor electorale.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Republica, nu-i aşa? e în stare să sufere mult! Ce gândesc electorii? Savuraţi, vă rog datoria masonică" şi „interesul electoral"; ameninţarea e precisă... Şi la aceeaşi adunare Francmasonul Sidobre (dare de seama pag. 73) declară: „Când parlamentarii vin în templele noastre ei fac jurământ de a apăra Republica laică": înţelegeţi anticlericalismul duşmanos al politicienilor masonici? — Din ordin lucrează ei.

I. MARQUÈS-RIVIÈRE.

Astra, Castra — Numen, Lumen

Un sfânt din zilele noastre

Despre acela care, în 1 Aprilie, a fost ridicat la cinstea altarelor de către oaspele său de odinioară, despre Sf. Ioan Bosco, Pius al XI-lea însuşi a spus: A fost un uriaş al caritătii.

Confesorul lui, fericitul Cafasso, mult înaintea Pontificelui, observase: Mai mult îl studiez, mai puţin îl înţeleg. E simplu şi extraordinar, umil şi mare, zămislind planuri imense fără nici un ban în buzunar. Aceasta e o enigmă. Lăsaţi-l să facă oricum.

P. Ledochowski, generalul Jezuiţilor, proclama şi el; E un om ce ocupă un loc în Biserica lui Dumnezeu şi istoria umanităţii.

Şi archiepiscopul de Reims Mgr. Suhard, scrie: Opera acestui om e o minune, o minune de care de se găseşte una într'un secol.

Aceste laude par excesive: atunci ascultaţi faptele. Ele vorbesc încă şi mai de sus.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In urma unui semn vădit al cerului, acest sfânt se pune pe lucru în 8 Dec. 1841, şi cade zdrobit de oboseală, şi doborât de paralizie, în 31 Ian. 1888. Patruzeci şi şase ani interval, nici chiar o jumătate de secol!

Or, în aceasta bucată de vreme,

Educator, înfiinţează neîntrerupt în favorul tinerimii din popor, clienta sa preferată, patronagii, cursuri de seara, şcoli de arte şi meserii, şcoli de agricultură, cursuri secundare, colonii de vacanţe, case de familie, operă de vocaţiuni intârziate, şi el dădu acestui mănunchiu de opere, ca normă de conduită, o pedagogie aşa de îndrăzneaţă şi totuşi aşa de creştină, că precedă în concluziile sale, cele mai sănătoase descoperiri ale sistemelor moderne.

Clăditor, făcu să iasă din pământ trei biserici mari, dintre cari două basilici.

Scriitor, el dă presei mai mult de o sută volume, tratate, opuscule; lansează colecţii de tot felul; ridică o adevărată echipă de scriitori populari; înmulţeşte imprimeriile din lumea întreagă.

Fondator de ordine, imită pe patriarhii evului mediu, Sf. Francisc de Asisi şi Sf. Dominic, şi plantează în pământul Bisericii un arbore cu trei ramuri: Salesienii. Fiicele Mariei-Ajutătoarea, Cooperatorii Salesieni, mireni trăind în lume.

Apostol, trimite pe primii săi fii în inima triburilor indiene ale Patagoniei. Biserica cea mai aproape de polul Sud, este biserica salesiana din Ushuaya lângă strâmtoarea Magellan.

Mijlocitor politic, căutat de toate partidele, de lumea neagră ca şi de cea albă, este amestecat în convorbirile diplomatice cele mai delicate, tocmai fiindcă îşi propuse de a nu face politică.

Cerşetor, din necesitate, îl vedeai pe toate străzile, în special ale Franţei, unde, într'o zi, întâlni pe bogatul aşa cum îl visa Evangelia, cel mai mare binefăcător al său, contele Colle, din Toulon.

Confesor, aşteaptă în fiecare dimineaţă, în scaunul mărturisirii, timp de 40 de ani, tinereţa mică ce posedă toată inima sa.

Sfătuitor căutat de toate clasele sociale, se aşeza în fiecare dimineaţă, la ora 9, în camera sa, şi nu ieşea decât către 1 ora, după ce a vărsat lumina, tăria şi iertarea în mii de suflete.

Predicator, e, timp de aproape 20 de ani, oratorul cel mai căutat din întreg Piemontul. N'a rămas un sătuleţ care să nu-l fi văzut urcându-se în amvon.

Şi toată această muncă sub care s'ar fi îndoit zece umeri, a purtat-o 46 de ani.

Strălucit muncitor!

Explicaţia?

Sunt multe.

Mai întâiu aceasta: era alesul cerului. Peste copiii din popor, pe cari ignoranţa, părăsirea morală îi aruncau cu picioarele şi mâinile legate ca pe nişte victime ale forţelor rele, o femei veghia, cea mai iubitoare dintre mame. Din înălţimea cerului iubirea ei neliniştită, alegea pentru aceşti nenorociţi pe cel mai puternic dintre protectori pe care-l arma în vederea acestei sarcini supranaturale. Fecioara-Ajutătoare îi descopere, în mare mai întâiu, amănunt cu amănunt apoi, noaptea în somn, tot misterul vieţii sale de apostol. A mărturisit-o el însuşi şi

trebue să o credem. „Se poate spune că Don Bosco zărea clar toate lucrurile şi că Sfânta Fecioară îl conducea pas cu pas. In fiecare minut, în orice împrejurare, iat-o că se arată.

Ce forţă pentru acţiune decât această ştiinţă! Ce economie de timp!

La această chemare, omul corespunse în mod minunat, energia acţiunii sale se exprimă printr'un calm uimitor, buimăcitor, însă voit, câştigat, căci el, deasemenea ca şi modelul său Sf. Francisc de Sales, era un violent. Nimic nu-l turbura. Piedicile pe cari infernul, sectele religioase, proprii săi prieteni, conducătorii ierarhici, greutatea timpurilor, măreţia întreprinderii, le ridicau în faţa lui nu-i ridicau zâmbetul. Rezultatul victorios al luptei îl salutase mai dinainte, când cu zorile născânde, ultima parte a dramei, filmată în faţa privirei sale încremenite, se sfârşea în triumf şi curma somnul său: „Nici adversităţile nici persecuţiunile, mărturisi el, n'au avut putere asupra curajului meu, căci planurile lui Dumnezeu îmi erau cunoscute".

Pentru realizarea acestor vederi de sus, el depuse una din cele mai măreţe activităţi din câte s'au văzut. In dimineaţa primei sale liturgii îşi jurase de a nu dormi decât cinci oare pe noapte. Dacă cel puţin ar observa această regulă, se plângeau fiii săi, cari ştiau foarte bine că foarte adeseori zorile îl găseau aplecat peste un manuscris aşteptat de tipograf! Muncitor fără pereche, muri sub excesele muncii. D-rul Combal care, în Martie 1884, la Marsilia, îi dădu o consultaţie, concluse în mod brutal: „Haina uzată de tot, bună cel mult de acăţat în cuier". Câteodată fiii săi îl dojeneau cu blândeţe: „Părinte, n'ar fi mai bine de a lucra zece ani mai mult obosindu-vă mai puţin"? El răspundea: „Cine poate să mă asigure că reducându-mi munca voi trăi mai mult? Cum să mă odihnesc atunci când iadul nu se odihneşte niciodată"? Şi se punea pe lucru.

Formula sa de acţiune ea însăşi cea mai anti-tayloriană ce există: „Trebue făcut binele, când numai se poate face, cu cele mai umile mijloace ce stau la dispoziţie", traducea bine ardoarea acestui zel nerăbdător de a întinde împărăţia lui Dumnezeu...

Vom asculta obiecţiunile mai multora.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In această viaţă consumată de griji şi ocupaţii, credinţa noastră nu găseşte loc ales rezervat rugăciunii şi pocăinţii. Liniştiţi-vă, suflete sfinte. Acest loc era imens într'un cadru cu totul modern. Pius al XI-lea a arătat-o bine: „Cu activitatea şi reculgerea sa, această viaţă este bogată în pilde, spunea el într'o zi, căci la acest mare servitor a lui Dumnezeu lucrul devenise o rugăciune adevărată".

In faţa cerinţelor crescânde ale apostolatului, cari devorau timpul său, el dăduse rugăciunii şi penitenţei o faţă nouă. Din lucrul său uriaş, făcuse o pocăinţă de tot momentul; şi din aceasta muncă însăşi, din suferinţele sale, luptele sale, contradicţiunile ce se izbeau de opera sa, gândirea lui îmbobocea în rugăciune încordată şi fervenţă.

Admirabilă unificare, în caritate, muncă, rugăciuni şi penitenţă!

Ce figură plăcută de sfânt!

Cum îl simţim aproape de noi, mai ales de generaţia noastră, cu această putere de acţiune, temperament ce ştie ieşi din orice greutate, cu spiritul de avant-gardă, această voinţă tare pentru a îndoi toate creaţiunile, chiar cele mai neutre ca romanul, teatrul, reclama, sgomotul. Cum îl simţim aproape de noi cu inveselirea în serviciul stăpânului, cu dorinţa arzătoare de a căuta cel mai mic centimetru patrat de înţelegere cu adversarul, cu acel zâmbet făcut din calm şi neobosită bunătate, cu această încredere pierdută în Preacurata, cu această frumoasă veselie pe care întâmplările rele n'o stingeau, cu această pasiune faţă de apoca sa şi ura faţa de plângerile continui, scurt cu acest suflet de mare cuceritor.

Tinerimea, în mod special, este înflăcărată pentru el. Ce de trupe de cercetaşi l-au ales de patron! Deasemenea când, la Paşti, în Sfântul-Petru de două ori prea mic, Papa cu puterea sa infailibilă l-a înscris în numărul sfinţilor, ascultaţi bine: fu o tinerime fremătânda, a căreia rânduri se revărsau din cea mai mare piaţa a lumii, care a aclamat, cu o emoţie de nedescris, pe umilul preot italian care a iubit-o atât de mult.

S. M.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Paul Bourget

de prof. NIC. FÂNTÂNAR.

(Urmare şi sfârşit)

La început şi P. Bourget stă sub influenţa scriitorilor antecesori. „Dela poetul Beaudelaire moşteneşte sensualismul, dela Renan orgoliul, dela Taine spiritul ştiinţific pretenţios şi dela Stendhal pasiunea de a analiza". (Mátray R.) El în acest timp e un diletant tipic şi filozof. Vrea să cunoască toate, vrea să înţeleagă toate. Cu neliniştea intelectualului, studiază cultura clasică, face cunoştinţa cu cultura engleză şi italiană, face călătorii în Germania, Italia şi în Statele Unite din America. Ca o albină zboară dela o floare la alta, cu setea veşnică din suflet caută, meditează asupra celor văzute, dar setea ce-i chinuia sufletul, rămâne. Caută rădăcini într'un cosmopolitizm, călătorind mereu dintr'o ţară într'alta, caută „patrie" în regiunile pitoreşti ale Italiei, ţara artelor, se refugiază în speculaţiunile filosofilor germani şi tot nu afiă, ceeace caută. Se reîntoarce în Franţa, acasă închizîndu-se în sufletul său propriu. Cu puterea simţului bun, acest semn al sănătăţii intelectuale, reia legătura cea naturală cu cultura patriei sale. Ce găseşte el în Franţa literară? O literatură unde locul psihologiei îl ocupă fiziologia şi locul sufletului materia. Literatura aceasta pe care teoreticianii literaturilor o numesc naturalistă, privea viaţa ca un joc al instinctelor şi al energiilor diferite.

Idealizmul periculos al lui Spinoza şi Hegel şi materializmul brutal al lui Heckel a pătruns şi literatura franceză. Bourget vine cu ceva nou: el accentuiază responzabilitatea scriitorilor, ceeace scriitorii realişti au ignorat complect. El constată că în lume există virtuţi şi păcate, pe acestea nimenea, cu atât mai puţin scriitorul nu le poate ignora, ori amesteca şi că virtutea şi păcatul nu se pot explica cu materie. Scriitorul e dator să aibă în vedere ameliorarea omenirii. Artă pentru artă e o imposibilitate. Decăderea Franţei o explică din ideologia revoluţiei, care a scos idei false la suprafaţă, cum e de ex. egalitatea.

Se ştie că există o lege a selecţionării, pe toţi oamenii

nu-i putem egala, adică dacă am vrea să egalăm pe toţi oamenii, ar însemna să vrem imposibilul, căci nici bunul Dumnezeu nu i-a creat pe toţi oamenii egali. Şi ar însemna să degradăm pe genii cari sunt selecţionaţi. Şi cine contribue şi a contribuit mai mult la ridicarea culturii dacă nu ei? Bourget constată mai departe că o naţiune dacă vrea să progreseze trebue să aibă continuitate „o naţiune care uită mormintele înaintaşilor şi care dispreţueşte religia strămoşilor săi nu poate progresa". Iar marea revoluţie a rupt naţiunea franceză dela trecutul său.

Sufletul modern atât în Franţa cât şi la noi e ros de două mari boli: orgoliul intelectual şi sensualitatea. Boala are nevoie de remediu: Umilinţă faţă de imensitatea problemelor omeneşti, acceptarea realităţii şi dacă e nevoie renunţare, toate bazate pe religie. Incetul cu încetul, Bourget, din materialist devine spiritualist. Constată că afară de orgoliu şi de sensualitate mai roade sufletul modern imoralitatea, ori cel puţin amoralitatea. Idealismul teoretic nu-l mai satisface, din spiritualist devine credincios. Vede şi mărturiseşte că afară de idealismul creştin, nu este alt idealism fără obscuritate şi fără durere. Constată că idealismul creştin a fost salvatorul credincioşilor, el a fost tăria martirilor şi al sfinţilor, el a produs operele de artă cele mai însemnate. Fără de acest idealism raţional nu s'ar fi scris „Divina Comedia", nici „Faust"-ul lui Goethe, nici măcar „Die Wahlfarht nach Verlaar" a celebrului evreu H. Heine. Suspinele artiştilor după lumina ce poate să ne dea numai religia, sunt într'adevăr mişcătoare. Să ne gândim la nostalgia marelui nostru Eminescu după credinţa copilăriei sale. A. de Musset învoacă cu lacrimi pe Dumnezeul-Christos.

Credinţa în Dumnezeu îl înspiră pe V. Alexandri să ne dea aceea odă de osolemnitate liniştită ce poartă titlul „Rugăciune".

Bourget repede găseşte cu inţeligenţa sa ascuţită punctele slabe ale ideologiei moderne. El spune clar că înteligenţa pur ştiinţifică poate să stăpânească în matematici, în chimie, mai puţin în biologie, de loc în psihologie, inteligenţa este numai o facultate a sufletului uman şi nu suflet, iar materia numai o barieră şi nu totul. Materie înseamnă inerţie, iar suflet înseamnă forţă, viaţă. Cu ajutorul inteligenţei ştiinţifice nu departe merge

BCU Cluj / Central University Library Cluj

omul, lumina ştiinţei nu luminează decât o lume restrânsă, dincolo de care e o altă lume cu mult mai importantă, lumea cea perfectă a spiritelor, a sufletelor, faţă de care ştiinţa stă neputincioasă. Iată deci importanţa şi valoarea credinţei.

Călătoriile îl fac pe Bourget, ca pe oricine, să cunoască mai adânc sufletul omenesc. Ele fac să te poţi uita mai bine în lumea misterioasă a sufletului propriu, ele te fac să poţi aprecia mai bine faptele şi să le judeci dintr'un punct de vedere adevărat. Călătoriile îl înspiră la opera „Sensation d' Italie" care se termină cu un profund sentiment de melancolie: Inţeleptul a spus: „Tot ce se termină e scurt" şi tot ce se termină e trist, ar fi putut adauge.. Aceasta-i viaţa: un suspin pentru ceeace a trecut şi un zimbet pentru ceeaca vine". Această tristeţă resemnată se găseşte şi la ceilalţi artişti-călători şi oricine a putut simţi la despărţirea de un loc iubit, unde nu e sigur să se va mai reîntoarce ori nu. Sufletul modern e adânc atins de aceasta melancolie, pe care o defineşte A. Tonnellé astfel: „E tristeţa provenită din faptul că toate sunt trecătoare, mobile, peritoare, amestecate cu bine şi cu rău, ea este o reîntoarcere în noi înşine, o aspiraţie dela o lume imperfectă la una perfectă, dela o lume dependentă la una independentă, dela o viaţă cheltuită în micimi la o viaţă plină şi identică cu sine însaş", la o viaţă fără minciuni şi fără convenţiuni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bourget în „Essais de psichologie" cercetează sensibilitatea modernă. E profund filosof: „Tot ce spunem, tot ce scriem e visul nostru despre viaţă". Vorba lui Shakespeare că visurile noastre sunt făurite din acelaş aluat din care suntem făcuţi şi noi. O viaţă intensivă clocoteşte în „Essais". O emoţiune profundă a intelectualului îl caracterisează, o emoţiune vehementă caşi a celei dintâi întâlniri de dragoste. Sunt cele dintâi mari plăceri ale intelectualului, sufletul său e încă chinuit şi obscur, dar e sincer. Are dreptate când spune într'un loc celebru „că tânărul intelectual care pare că a uitat viaţa, trăieşte o viaţă mai intensivă decât dacă ar culege flori sau dacă ar strânge mâinile fragile ale unei domnişoare frumoase". Vorba sensuală a lui Byron că el „miroase" cărţile caşi alţii florile. Bourget mai simte aci şi plăcerea mistică ce provine din observarea evo-

luţiunei proprii. Tot aci anchetează fie pe acei genii cari par'că au influenţat mai mult geniul francez în timpul, când el apare, astfel pe Renan şi Taine, pe Flaubert şi Stendhal, pe Beaudelaire şi Dumas fiul, pe Leconte de Lisle şi pe fraţii Goncourt. El îşi dă seama cum a trecut lectura acestora în sângele său propriu şi în al poporului său.

Caracteristica sufletului modern mai e că nu ştie să se dea întreg, el nu iubeşte din toată fiinţa sa, nu ştie exact lucrurile şi caută să se ascundă în faţa realităţilor, ca urmare e scutit de suferinţe intensive, dar e incapabil şi la fericire integrală. Omul modern e mulţumit cu micile plăceri ale unei existenţe mediocre lipsite de integritate, e prea inteligent şi prea blazat ca să umble după un idealism complect după o viaţa integrală. Sufletul modern nu e moral. El nu aude glasul misterios al conştiinţei, el caută un echilibru al facultăţilor, o igienă fizică şi intelectuală, are mare cult pentru sănătatea fizică pe care o realizează cu sporturi, cultivează plăcerile ca şi grădinarul florile în grădini dar n'are simţ pentru ceeace într'adevăr e mare şi profund. Bine caracterizează boala omului modern în capitolele „Neputinţa de a iubi" Spirit de analiză în gândire. Ce mai caracterizează pe omul modern ? O tinereţă lipsită de simţ moral, foarte cultivată, lipsită de voinţă, o doză mare de orgoliu intelectual, cu simţurile surexcitate fără vreme, pesimismul provenit din analiza minuţioasă a faptelor, libertinajul moral, orgoliul intelectual şi sensualitatea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acelaş fond de morală, aceleaş preocupări ce aflăm în Essais-urile se găsesc şi în romanele sale. Romanul „André Cornelis", acest Hamlet modern conţine aceelaş corupţiuni profunde ale sufletului omenesc chinuit de dualitatea gândirii şi a faptelor. Descrierea crimei o face ca să poată analiza sufletul omenesc.

In romanele „Cruelle Enigme" şi „Un crime d'amour" scriitorul analizează minuţios inima omenească. Au părţi prea sensuale riscând să strice lectorului. Eroii sunt „posedaţi parcă de o frenezie de a analiza", pe când în realitate ştim că oamenii trăesc fără să caute minuţios ori nici măcar superficial multe din ceeace se petrece în sufletul lor. La tot cazul, el vrea să

studieze pasiunile, ceeace nu se poate face fără multă analiză sufletească minuţioasă. Eroul romanului „Un crime d'amour", Armand de Querne e „unul dintre tipurile cele mai complecte ale celora ce a creat literatura franceză modernă". El e tipul omului modern. Caracterul său e în parte rezultatul unei copilării fără plăcerile copilăriei, fără acele afecţiuni ale căror căldură ţine atât de mult, al unei copilării petrecute între zidurile internatului şi murdărite repede cu lecturi nesănătoase. Eroul ne spune cu atâta amar că „viaţa de internat şi literatura modernă i-au murdărit gândirea înainte de a-şi fi trăit viaţa". El devine un bărbat fără nici un rost într'o lume fără ideal şi fără credinţă. Desiluzie şi desamăgire caracterizează această bărbăţie. Incapabil de sentimente adevărate, trăieşte o viaţă egoistă, devine un „viveur" trist şi ironic. Rămâne însă o suferinţă profundă şi continuă în sufletul său care va atrage o inimă de femee. El comite o crimă, dintre cele mai abjecte, simulând dragoste, seduce pe o femeie fără a o iubi, numai pentru a satisface un capriciu de mândrie şi de sensualitate.

Din romanele acestea rezultă ce ravagii poate să facă voluptatea nepermisă şi educaţia greşită în inima şi voinţa omului. Toate aceste constatări le face cu o profundă dorinţă după creştinism, care singur poate da regulele sigure în toate cele omeneşti deci şi în dragoste. Din lipsa de respectarea legilor morale rezultă încapacitatea omului modern de sentimente adevărate şi integrale, lipsa de putinţă a omului modern de a trăi viaţa în simplicitatea şi curăţenia ei. Din aceste lipsuri se naşte un fel de religia a suferinţelor umane. Bourget vrea să ne ilustre că omul nu poate trăi fără religie, dacă nu crede în Dumnezeul cel adevărat, îşi face zei falşi, din visurile sale personale ori sociale, din ştiinţă ori chiar din suferinţă.

Bourget îşi dă seama de responsabilitatea ce are scriitorul. In romanul, „Physiologie de l'amour" el îşi pune întrebarea că oare lectura romanului va fi spre folosul ori paguba cititorilor. In romanul „le Disciple" constată responzabilitatea grozavă ce are acela care contribue la formarea caracterelor, fie scriitorul fie profesorul. El mai mult îl acuză pe profesorul eroului de crima comisă şi de şirul de crime rezultate de cea dintâi pe

care o comis-o, decât pe nefericitul discipol, Greslou Robert. In romanul acesta găsim deja o revenire a conştiinţei scriitorului la un respect şi chiar entuziasm pentru trecutul Franţei, la un fel de tradiţionalism. Acest roman e un strigăt de alarmă către tineretul francez ca să se trezească dacă vrea să şi salveze patria. Tineretul francez s'a şi trezit din materialismul sterp şi din iluziile ce au ţesut din ştiinţă visătorii ştiinţelor. Până la romanul acesta, scriitorul numai constată, numai analizează, fără să tragă consecinţe din acele analize. In acest roman arată că sunt fapte bune şi rele. Faptele bune sunt vrednice de răsplată iar cele rele de pedeapsă. Scriitorul trebue să fie moralist.

Romanul său cel mai complect e „l'Etape", în care autorul atinge toate problemele timpului său. El se ocupă în special cu două probleme: cu familia şi cu religia. El afirmă că numai acele familii sunt fericite care sunt bazate pe aceeaş origine şi dacă părinţii soţilor vin din aceeaş păţură socială. Salturile nu sunt admise şi cu ignorarea acestor fapte se pot explica căsătoriile nefericite. A doua idee fundamentală e că religia nu e în contrazicere cu ştiinţa, că fără religie nu există ordine socială. In viaţa îndividuală şi cea socială religia are un rol foarte important, pe care nu-l putem înlocui cu altceva. Bourget în romanul acesta devine din creştinul teoretician propagatorul creştinismului activ. Un suflu profund catolic străbate acest roman care e o apologie a moralei creştine.

P. Bourget a exercitat cu romanele sale o influenţă foarte întensivă asupra generaţiunei tinere franceze, deşi stilul său în multe locuri e greoiu şi a păstrat mult sensualism din măieştrii lui necreştini. E un analist profund, cu pasiunea savantului disecă sufletul modern, căutând cauzele relelor de care suferă. Analizând acest suflet constată şi proclamă valoarea infalibilă a legilor morale, din respectarea sau nerespectarea cărora rezultă fericirea sau nefericirea societăţii, nu numai a individului. Iar cu privire la stările din Franţa constată că cauza principală a decadenţei naţionale e subjugarea bisericii. In romanele sale simţim pulsarea unei vieţi intensive, descrieri frumoase variază cu analize sufleteşti foarte fine. Ca drept cuvânt îl putem considera pe P. Bourget ca cel mai reprezentativ romancier al Franţei contemporane.

CC-BY / Colecţiunea Biblioteca Universităţii Iaşi

Viața armonioasă a lui Frédéric Mistral [1])

Acum când problema lecturilor cari fac rău sufletului se pune mai ascuțit ca în totdeauna, când literaturi venite dela Nord, au năpădit librăriile europene, când adepții lui *Freud* concep romane, unde oamenii sunt numai jocul instinctelor, mai ales al unuia singur, e bine să ne întoarcem înspre trecut, să facem o bae de latinitate, să evocăm alături de atâta „Thérèse", sau „Confuzii de sentimente" de *Zweig*, pe înaripata *„Mireille"* floare de crin pasionat și pur al Provansei, suflet scos din pământul, viața, gândurile zilnice, peisagiile cotidiane, ale marelui Mistral.

In „mas"-ul judecătorului (fermă vastă provansală, unde stăpânul — un fel de gentilom - țăran - trăește într'o intimitate eroică cu numeroșii săi păstori de turme, plugari și vieri... de struguri negri) în bucătăria joasă și lungă Francisc Mistral, tatăl poetului, după cina de seară, citea tuturor servitorilor adunați într'o respectuoasă familiarite, după rugăciunea spusă tare în comun, sau din Biblie sau din Don Quichotte...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Apoi înainte de culcare, priveau peisagiul familiar, la orizont munții Alpi (Les Alpilles, la montagnette), pământul roșu pietros, Ronul, alt zeu familiar al Provansei... care curge bătrân acum, melancolic că va ajunge în curând la mare, și-și va pierde numele în ea, cum zice într'un pasagiu din Mireille... Iar în zare ghicindu-se orașul cel mai caracteristic al Provansei „Arles" pietros și alb, copt de soare și cu veșnică pânză albastră pe cap, străbătut de cele mai frumoase fete, născute din atâtea antice îmbinări de rase diverse, cu privirea lor de iubire și de moarte, de credință și de fatalități ascunse în fiecare unghiu al vieții. ...Viața cu moartea se îmbină... grația eternă cu sfârșitul, căci orașul plin de vraja vieții de țară mereu aprinse la

[1]) Revista noastră (An. III. p. 403—415) cu ocazia centenarului „Regelui Provenței", a caracterizat deja odată viața și opera lui Mistral.

soare e înconjurat de morminte antice, de cruci medievale... Nu ne putem închipui Arles fără „Les aliscamps“...

In această atmosferă s'a născut Frédéric Mistral în „mas“-ul tatălui Francisc, în anul 1830, cu acel ceva predestinat al marelui său talent de mai târziu, crescând aci impregnat de toată atmosfera unică a „terroir“-ului său... Deşi a învăţat la Avignon şi la Nîmes, deşi s'a rafinat, şi a ajuns un civilizat care va stărni mirarea, când va fi văzut la Paris, în casa lui Lamartine, el scrie prietenului Roumanille (alt mare poet provansal) din Nîmes, când şi-a luat bacalaureatul.

„...On n'a pas tort de dire que le bon Dieu est un brave homme, Oh, oh, Oh, Je suis reçu! Que je suis content, Je dois travailler la terre“...

Şi se întoarce la el la Maillanne, în „Mas du juge“, unde va lucra altfel pământul, îl va plămădi în cuvinte, îi va stoarce tot parfumul vieţii şi va creia pe „Mireille“ — *caressée par notre langue méprisée*“....

Intr'adevăr Mireille a fost scrisă cu un curaj care sfida destinul, în vechea limbă provansală odinioară aşa de înfloritoare, dictând Europii prima literatură medievală acum despreţuită coborîtă la rangul de vorbirea celor simpli, ... chiar la scenetele Pastoralei, melodramă religioasă, al cărui subiect îl forma naşterea lui Isus Cristos şi a cărei ultimă scenă se petrece în staulul din Betleem..

Jucată pentru ţăranii provansali, de către actorii rustici de acolo, dialogurile sunt în două limbi: ţiganii, hoţii vorbeau provansal; fecioara Maria şi îngerii vorbiau franţuzeşte....

Când la 1858, în plină înflorire felibriană, un an înainte de publicarea lui Mireille, în Pirinei, Maica Domnului vorbi Bernadetei în „limba Oc“ fu un scandal, alături de atâtea alte violente protestări... Această limbă uitată, despreţuită ...toată viaţa lui Mistral se va strădui să o ridice...

Impreună cu Aubanel şi Roumanille, şi alţi fii al Provansei... fac societatea Felibrilor... unde se renasc vechile jocuri florale din Evul Mediu... cu concursuri şi premii literare, anuale pentru cele mai bune lucrări în limba provansală, pusă sub patronajul sfintei Estela, patroana literară a Provansei....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Exemplu cel mai viu îl va da însuşi Mistral compunând pe Mireille, poem epic în două spre zece cânturi, Calendal, Nerte, Poème du Rhône, La reine Jeanne, „Isles d'or" în limbă modernă provansală şi impunând-o, făcând'o să triumfe la Paris, într'o vreme, când romantismul pe de o parte, filozofia germană pe de alta, după războiul de la 1870 aruncau un văl de umbră pe latinitatea unei Franţe, care trebuia paralizată în idei pacifiste generale, morfinizată în nebuloase de filosofie, aşa ca să nu se poată gândi nimeni la revanşă.

Mistral mai ales în populara „Mireille" va învia un colţ de Franţă atât de caracteristic, încât va trezi învierea „Alsacei şi Lorenei" pe de altă parte... Maurice Barrès care va veni în urmă, va găsi terenul pregătit, pentru crearea acelei Lorene ideale..

Mai mult încă, Frédéric Mistral prieten cu Victor Balaguer marele poet catalan, tovarăşi de luptă, pentru un federalism care să păstreze particularităţile vii ale Cataloniei şi Provansei, vor fi cele două inele, care vor atrage mai târziu şi pe Italia cu ocazia sărbătorii Centenarului lui Petrarca la Avignon; iar mai târziu 1878, cântecul latinităţii premiat fiind poetul Vasile Alexandri, atrage şi România deabia formată, în această confederaţie a statelor latine, protest magnific contra ideii germane, cum că latinitatea le este inferioară... şi singurul zid literar care se opune acelei „Kultur" ce invada occidentul. Germania simte pericolul vrând să creeze catedră de studiii romanice la Berlin....

Mistral cu Felibrii lui îi răspunde creiând la Montpellier cel mai bun centru de studii romanice, făcând societatea limbilor romanice cu Camboulin, Paul Glaize, ... etc, sprijinită pe Felibrigii.. O figură impresionantă este baronul Fourtoulon, iar jocurile florale noi sunt consacrate de Franţa întreagă, prin faptul că şi Gaston Paris, la un moment dat le prezidează. Premiul Nobel acordat lui Mistral le europenizează, iar aceleaşi jocuri... prin propaganda provansalilor ajunşi celebri la Paris, Alfons Daudet, Paul Arène, tânărul de atunci Maurras, ţinute în capitala Franţii, unde Mistral primeşte un album semnat de toate numele mari franceze, le consacră definitiv.

Dar desigur că toate acestea s'ar fi făcut mai greu, pentru

îzbânda lor nu ar fi ajuns numai o viață de om, o viață de patriarh, cum a fost cea a lui Mistral, dacă personalitatea lui sprijinită pe un trecut de viață tradițională provansală și pe care-l va continua simplu, rustic și cald, chiar când o glorie mult mai mică decât a lui, va duce pe alții la Paris; atât numai nu ajungea dacă Mistral nu creia acea operă unică, Mireille, călcând pe urmele lui Omer, dar cu un picior original, un picior autentic provansal.

Mireille este o arleziană, fată unică de fermieri bogați... și cea mai frumoasă, cea mai iubită, cea mai simplă fată.... Trăește senină și caldă, simplă și plină de toată seva pământului ei, iradiind până departe la ea, grația și puritate... între tatăl, maître Ramon, (Mistral nu a avut decât să copieze viața tatălui său în el) și mama... Către ea vine în sara provansală, alesul, un sărac, frumos și puternic împletitor de coșuri de trestie... Vincent.. Mireille va lua Vincent sau va muri.... Pentru el refuză ea pretendenții bogați... și în descrierea lor avem toată viața Provansei cu transhumanța turmelor, cu traiul sălbatic din Camargue... Cu plugăritul în linii omerice și crescătorii de vermi de mătase cu șezători, cari sunt adeverate „Cours d'amour" din trecut, unde nu lipsește nici vrăjitoarea Taven cu superstițiile locului... Dar pentru că părinții refusă ea pleacă să implore „Les trois saintes de la mer"...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O legendă frumoasă provansală spune cum în momentul când Isus expira pe cruce în Iudea, cele trei Marii, sfinte femei din Erusalim, ce erau alături de cruce, împreună cu sfântul Trofim, — sfântul care a creștinat Provansa și sfântul Maximin... fură puse într'o corabie, lăsată pe mare, în valurile furioase... Corabia ajunge miraculos în Provansa...:

Contre une rive sans roche, — Alleluia, la barque touche, — sur l'arène humide, là nous nous prosternons et nous nous écrions tous:
„Nos têtes que tu as arrachées à la tempête, — jusque sous [le glaive,
les voici prêtes à proclamer ta loi, ô Christ! Nous le jurons...

Apărând în Arles prinsă toată într'o frenetică serbare păgână închinată lui Venus, o convertesc... Duc viața toată în mijlocul Provansei și mor adorate de toți...

Pe marginea mării, după traversarea Camargei, lovită de insolaţie, peregrina iubirii se târăşte, la mănăstirea în formă de corabie... închinată lor... şi se roagă...

O sfinte Marii, cari puteţi în flori să schimbaţi lacrimile noastre, aplecaţi iute urechile, la durerea noastră.

Când veţi şti, vai, chinul meu şi grija mea, veţi fi cu milă de partea mea...

Sunt aşa de tânără! Iubesc un tânăr, pe frumosul Vincent; îl iubesc, sfinte scumpe, din toata inima mea.

Il iubesc, îl iubesc cum râului îi place să curgă, cum pasării îi place să sboare...

. . . . . .

De departe am venit să găsesc aci pacea, nici Crau, nici Landele, nici mamă înduioşată nu mi-au putut opri paşii.

. . . . . .

Tată meu se opune — la logodna noastră, din toată inima Lui, dar acest lucru nu înseamnă nimic pentru voi frumoase sfinte de aur... etc...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In Provansa sunt foarte frumoase asemenea cânturi de iubire.

*

In cântecul al III-lea din Mireille în „mas"-ul „Micoucoules" ferma îmbelşugată a părinţilor ei, la şezătoarea fetelor pentru desfacerea mătăsii de pe ghemul făcut de vermi... care e şi o curte a iubirii, cum spuneam în felul provansal de altădată, păstrat aidoma în popor... Nora, una din fete, nu cântă oare „Magali" tot aşa de populară în Provansa, cum e cântecul lui Carmen, în Spania, sau Siciliana în Sicilia?

„O Magali atât de iubită, pune capul la fereastră, ascultă acest cântec cu tamburine şi viori.

Cerul sus este plin de stele, vântul a căzut, dar stelele vor păli văzându-te.

Pe cât nu-mi pasă de murmurul ramurilor, aşa de cântecul tău, mă voi duce în marea blondă, să mă fac anghilă de stâncă....

Şi aşa rând pe rând fugea fata de dragoste.. iar el se va face pescar să o pescuiască, ea pasărea în aer, el vânător să o prindă, ea margaretă, el apă să o ude, ea departe în America, un nor, el vânt de mare să o ducă, rază de soare de s'ar face ea, el şopârlă să o soarbă, lună senină, el brumă o învălue, roză frumoasă el fluture să o sărute, scoarţă de stejar, iederă să o împresoare şi în fine moartă, el pământ să o stăpânească mereu... Aşa pasionat se ruga şi Mireille, dar sfintele s'au coborît, i-au arătat drumul cerului pentru ea martira iubirii pregătit...

Ce este oare fericirea Mireille? Tu vrei nesocotită, să bei la fântâna iubirii pure, înainte de moarte... Decând pe pământ ai întâlnit tu fericirea? Ai văzut-o la omul bogat culcat leneş pe triumful său, umflat ca o lipitoare? Ai văzut la tânăra mamă, când copilul este aşa de uşor supus morţii? Ai văzut o pe fruntea logodnicii... cu viitorul plin de spinii vieţii? Nu iubirea ta nu e pentru lumea aceasta, Mireille,.. nu, moartea este viaţă.. Dacă-ai putea vedea, Mireille, din înălţimea Empireului, cât de nenorocite şi meschine ni se par ardorile pământului, materiei, ai striga după moarte şi iertare....

Când Vincent şi nenorociţii părinţi o găsesc pe Mireille aproape în agonie, deja nu se mai înţeleg cu ea... Ei îi vorbiau limbajul pământului, ea le răspundea cu surâsul cerului.

Moartea lui Mireille, vorbirea ei cu cele trei sfinte... închid un poem unic în literatură.... plin de Provansa, dar şi plin de toate suferinţele lumii. de toată frageda dar veşnica chinuire a omului, pentru o fericire intangibilă...

Léon Daudet în amintirile lui, de viaţă avută în cercul tatălui său, ce bine îl arată pe Mistral, la cafaneaua din Arles alături de tatăl său, începând să spună o poezie de a lui... ascultată de toţi, de servitoarele arleziene oprite, graţioase cariatide, în pragul uşii şi repetate ca un ecou... din gură în gură până departe...

Gloria lui Mistral era aşa de pătrunsă pretutindeni în Provansa, aparţinea nobililor, aparţinea bisericii, căci Mireille înainte de a se prezenta la Paris, a fost botezată la Nîmes, în prezenţa Cardinalului de Cabrières şi a părintelui D'Alzon, fundatorul

asompţioniştilor... Cu misă mare la catedrală şi banchet popular imens la primărie....

Mistral toată viaţa lui a fost al Prevansei... şi Provansa a lui. Era o unire indestructibilă...

Când provansalul desrădăcinat la Paris, Adolphe Dumas rătăcit într'o zi la Maillanne, îi citeşte poema şi îl duce apoi la Paris la Lamartine, fu desigur pentru tânărul provansal o mare bucurie, când îl văzu pe Lamartine şi mai târziu pe Barbey d'Aurevilly aşa de entuziaşti....

... „Pecaire" a isbucnit în lacrămi şi scrisoarea lui către Lamartine apoi, ne-o arată în deajuns cât de devotat îi era aceluiaş Lamartine; dar tot la el se simţea el bine... Mireille o ştiu pe dinafară toată Provansa, era Provansa însăşi sub chipul de fată graţios şi tragic... Dacă s'a dus la Paris, este pentru a lupta pentru onoarea provinciei lui şi pentru toată Latinitatea Europei. Nu atât lui Lamartine îi datorăm noi, priceperea latinităţii noastre ci lui Mistral, marele ei mag.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lamartine era romantic, deci cu idei confuse nordice în politică, cu acel spirit de bunătate laică, bazată pe o filozofie umanitaristă, socialistă, ideologia celor cari au pregătit revoluţiile dela 48... atât de bine intenţionate dar utopice... Lamartine era la sfârşitul carierii lui, când tânărul Mistral aducea vânt de sănătatea nouă Franţii, vărsată din cupa provansală.

Pe Alexandri al nostru Mistral l-a înţeles şi l-a susţinut. Din corespondenţa cu Mistral — Alexandri apare o personalitate cu totul alta, decât marele poet al vremii lui... Nu scria el 12 Octomvrie 1827?

„Nous autres, Roumains qui avons vu passer tant d'invasions sur le sol de notre patrie, nous savons de quelle nature sont les couches limoneuses que les flots de ces invasions déposent en se retirant.

Invasion turque: Pilaf cuit dans le sang,
Invasion russe: Orthodoxie brutale, voleuse, nausé abonde,
Invasion autrichienne: méchanceté burlesque, sottise pré-
[tentieuse,
Invasion prussienne: bestialité haineuse, cruelle et rapace.

En un mot toutes ces races auxquelles on a cherché et même accordé quelques qualités, se ressentiront longtemps encore de leur grossièreté native: Ce sont d'anciens esclaves de la race latine, qui veulent être maîtres à leur tour et qui ne compredront jamais la véritable grandeur."

Ca şi Mistral şi baronul Fourtoulon, Vasile Alexandri vedea la orizont un război general şi afirmările lui merg şi mai departe căci el spune categoric că Germania şi Austro-Ungaria vor fi bătute şi numeşte pe cele trei naţiuni latine învingătoare: Franţa, Italia şi România.

Scrie chiar o poezie franceză în acest sens şi o trimite poetului catalan *Quintana* la 1 August, al aceluiaşi an.

Signal du Réveil

Soeurs de race latine au superbes blasons,
èchangeant des regards où brille le génie,
Elles jettent ces mots sous la voûte infinie
ces mots qui vont emplir les vastes horizons:
Salut France, Italie, Espagne et Roumanie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Et dans tout l'univers ému par son destin
on entend quatre voix d'en haut, instantanées:
Salut Alpes, Carpathes, Apennins, Pyrénées
Salut, frères géants du grand monde latin
Et l'on sent à ces voix frémir les destinées.

Prodigieux signal, prodigieux réveil,
C'est l'heure, Dieu le veut...

La Montpellier, lui Mistral şi mişcării latine provansale se adresează M. Ureche vice-preşedintele senatului român şi fost ministru de Instrucţie în 1893 cu un strigăt de desperare:

„La ligue pour l'unité culturale de douze millions de Roumains a la douleur de dénoncer une fois de plus au monde civilisé et spécialement aux frères latins du midi de la France, aux Romans de la belle Prov nce représentée par le Félibrige, la situation intolérable que le gouvernement hongrois continue à faire en l'agravant encore aux quatre millions de Roumains de la Transylvanie. Tous ceux qui revendiquent pour le peuple roumain

le droit sacré reconnu par les lois existantes de parler sa langue, de s'en servir à l'école, à l'église, devant la justice, sont jetés dans les prisons destinées aux assassins et torturés comme aux plus tristes temps du Moyen-âge...."

Peisagiul descris în Mireille e regiunea natală a lui Mistral unde Ronul ajunge la mare cu Crau şi Camargue şi cu capitala la Arles. Provansa în departamentul Vauclusei şi cu capitala la Avignon şi acolo pune Mistral pe Nerte... iar de la Aix la Barcelonette şi de la Marseille la Nice e pus să trăiască Calendal. Nerte se petrece în 1398, sub domnia ultimului papă la Avignon, fata vândută, de tatăl ruinat, diavolului... Pretext pentru a evoca viaţa de la curtea papală, războaele, iubiri medievale, vrăjitorii... Calendal, tânărul pescar născut la Cassis lângă Marsilia, desrobeşte pe Esterela principesă de Baux, de la banditul pe care-l luase de soţ şi avem descrisă toată viaţa pescarilor provansali, cum la Mireille erau plugarii... In poèmes du Rhône, poetul cântă Ronul de la Lyon până la Beaucaire.. etc...

Aşa Mistral în toate operile sale exaltează Provansa întreagă, cu toate ale ei... Toată viaţa lui o serveşte... Pentru a sprijini zi cu zi interesele ei, viaţa sa de cultură a scris sute de articole în „Armana provençau".

In anul 1891 împreună cu Félix Gras, Folco de Baroncelli, Javon şi Marius André, la café de Paris, place de l'horloge la Avignon... primesc primul număr al jurnalului fundat de Mistral *L'Aiuli,* după celebra mâncare naţională savuroasă în parfum tare de ustoroi. Acolo combate el dârz, ani de ani, pentru ideile scumpe federaliste, dar nu cum pe nedrept sub îndemnul Germaniei, îl acuzase Saint-René Taillandier în Revue des Deux-Mondes, într'o despărţire politică de Franţa, ci numai în domeniul literar, cerând drept la viaţa ideilor în concertul latin european şi a limbei, literaturii, folklorului provansal.

Când a căpătat premiul Nobel, toţi banii primiţi i-a întrebuinţat pentru construirea Muzeului de integrală viaţa provansală la Arles (Museon-Arlaten). A tradus Geneza în limba provansală, zilnic traducea un capitol... Era iar ceva cu care se identificase...

Ajunge bătrân, stând mereu la Maillanne... După cum odinioară Voltaire la Ferney, el aci, primeşte vizitele Europii...

Surâde cu înţelepciune, când vede idea provansală ajunsă în mâna politicianilor pretext de luptă electorală, în discursuri eftine, demagogice... Primeşte, la un moment dat, cu surâs înţelept de adâncă înţelegere a micimilor omeneşti, chiar un discurs electoral scuză a persecuţiilor din Revue des Deux-Mondes....

I se inalţă la Arles statuia, de care iar nu e mulţumit, şi răspunde cu ironie dulce. Intre Arles, Avignon şi Maillanne îşi petrece ultimele zile, primind prietenii la „Aioli" şi alte mâncări piperate provansale... Chefuri de idei, cari atât făceau desperarea tânărului de atunci Léon Daudet pentru delicatul stomac al tatălui său... Scrie răspunzând la orice scrisoare...

Tânăr odată, scrisese lui Jasmin poetul cel mai mare provansal de atunci şi nu i se răspunsese....

La durerea care a avut-o, a jurat să răspundă la ori şi ce scrisoare... Rând pe rând se face gol în jurul lui... Inceputul îl face Roumanille... Mistral era la Roma. Are o durere de care nu se mângâe nici odată. Alături de doamna Mistral, care are în tot minutul o extremă grijă de el, îşi petrece armonios ultimul timp al vieţii lui....

Pentru Provansa, când a murit el, a murit şi Mireille a doua oară.....

MIA FROLLO.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Coşbuc

Nu se poate înţelege[1]), cum marele public nu este mai mult în curent cu literatura şi gândirea românească, care desigur nu meriţă această indiferenţă. Nu trebue lăsat exotismul să fie mai puternic decât necesitatea justă de a cunoaşte literaturile noastre neo-latine. Pentru aducerea aminte, indic că domnul Iorga şi Septimiu Gorceix, au încercat, imediat după războiu, o antologie a literaturii româneşti, în colecţia Pallas, domnul Petre Haneş, profesor la Bucureşti, va edita o istorie a literaturii româneşti în limba franceză. De câteva luni editorul Gabalda a lansat o încercare de traducere a principalelor poezii ale lui Eminescu.

Doresc, astă seară, să vă vorbesc de poetul Coşbuc.

Grigorescu, Enescu, Coşbuc, pictura, muzica şi poezia românească. Ciobanul pictorului, rapsodia muzicantului, „Baladele"

1) Conferinţa ţinută la Radio-Bucureşti, la 20. II. 34, — text inedit

şi „Idilele“ poetului, trilogie esenţială pe care ori cine trebue să o cunoască, dacă vrea să prindă rădăcina artei acestui popor; pentru că în fiecare din aceste opere se regăseşte, sub diferitele forme ale expresiei, acelaş element original.

Când apoi, se va desfăşura vârtelniţa doinei, această cantilenă în esenţa ei particulară înfăşurată pe bucuria viguroasă, părerea de rău şi ardoarea sensuală a libertăţii, voluptăţii şi morţii, într'o revărsare violentă a florei de la ţară, când se va pricepe, aşa încât să fim noi înşine-cuprinşi „dorul“, acest amestec foarte complex de iubire, dorinţă şi suferinţă, unde isbucneşte sensibilitatea realistă dar şi mistică a unui întreg popor, numai atunci s'ar putea simţi cineva, îndestul informat de elementele originale a acestui grup daco-roman, închis în slavismul oriental, aduse spiritualităţii europene.

Este de la sine înţeles că nu am pretins să limităm literatura şi arta în România la aceste trei nume, cum desigur nu voim să restrângem, în aceste câteva însemnări, elementele sufletului românesc, ori cât de sugestive ar fi, ele nu cuprind tot fondul după cum nu pot desena toate conturele. E mai multă lumină câteodată în fusul sau lingura de lemn sculptată a unei ţărănci, decât în strofa unui poet. Domnul Ţigara-Samurcaş iniţiatorul muzeului etnografic din Bucureşti o ştie prea bine, a cărui opere a făcut mai mult pentru geniul rasei, decât atâtea altele opere masive.

Restrângându-ne astăzi numai la poezie, înainte de George Coşbuc şi după el, avem un întreg şir de inspiraţi, cari au fiecare accentul lor particular, şi Eminescu, Alexandri, Cerna şi Goga aduc fiecare contribuţia originală şi ar fi la locul lor într'o antologie universală.

Dela poetul-boer Enăchiţă Văcărescu în 1750 până la 1893, data când apar „Baladele şi Idilele“ lui Coşbuc, poezia românească, la acest neam aşa de deosebit înzestrat, n'a încetat de a avea reprezentanţi; astfel de la 1918 data când moare poetul nostru, generaţiile noi, ieşite din războiu şi din curentele moderne ale literaturilor streine, au continuat cu talent să aşeze într'o limbă mai limpezată, aspiraţiile veşnice ale rasei.

Totuşi, dacă am compara, pentru moment, Eminescu cu

Coşbuc am fi nevoiţi să spunem că cel mai autentic reprezentant al sufletului românesc, acela care ni-l dă dintr'o dată, pentru că-l prinde la izvorul său, la ţăran, acela în care se regăseşte de odată omul locului, cel mai aproape de nămolul original, unde-şi recunoaşte sentimentele sale, gesturile, savurosul limbaj, nu este Eminescu ci Coşbuc.

Dacă celălalt este mai mare pentru că transpune în imagini mai larg desfăşurate, sentimentele unei umanităţi mai universale, acesta este omul locului, foarte român, asemeni unui vin de Ţelna sau apei din Olt, un fruct, o bucată tradiţională a costumului, felul cum se înjugă boii, acela de a face libaţiuni morţilor, sau de a te ruga, în anumite clipe, la icoane. Nici o artă nu dă ca a lui, împresia fizică — aş spune — a sufletului românesc, esenţa lui, conturele, culoarea, parfumul, reacţiunile spontane şi primitive în faţa naturii, vieţii, morţii, iubirii, pământului, patriei. Eminescu şi Alexandri sunt rafinaţii, influenţe streine prea vizibile, le iau din originalitatea primitivă. La Coşbuc elementul luat din neamul însuşi, nu este niciodată acoperit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceia sunt nişte evoluaţi, aproape nişte desrădăcinaţi. Lui Coşbuc puţin i-ar fi trebuit ca să nu se rupă de loc, din ramură ţărănească, unde se născuse. Din tată în fiu, de două sute de ani, strămoşii lui n'au părăsit satul, unde cu tot caracterul lor preoţesc, deabia se deosebesc de turma ce o păstoresc. La Hordeu, în 1866 presbiterul este legat frăţeşte de celelalte case cu tencuială de lut, acoperite cu stuf. Acolo se naşte poetul, la 8 Septemvrie, în mijlocul unui tablou câmpenesc năvălit de lumină. La liceul român din Năsăud, de unde el putea zări colinele natale, nu poate fi desrădăcinat cu nimic, nici înstreinat de el şi de ai săi. *„Din cei 14 elevi cari eram la retorică“* — va scrie el mai târziu — *„12 sunt fii de păstori de oi, cu căciula pe cap, şi pantalonii de lână albă, galbenă. Ne petreceam vacanţiile în păduri şi munţi, orăşeni la oraş, dar ţărani acasă“.*

In timpul când Coşbuc este la liceu, revendicările rasei erau aceleaşi în această Transilvanie a lui. Elevii fac o societate literară căreia i-se dă numele tineresc şi provocator de: „Virtus romana rediviva“. La vârstă de 14 de ani, Coşbuc este vicepreşedinte şi scrie versuri patriotice. Accentul localnic care-l

pune, lasă să se înţeleagă, că rămas la sat, tânărul poet ar fi făcut parte din şirul eroic şi anonim, al acelor făuritori de materie poetică pentru (sărbătorile) petrecerile publice, sau doliuri, crezii legaţi de cei vii sau morţi, suflet, corp la corp, de un popor; şi că, după şcoala care va disciplina numai geniul său natural, nu ar putea deveni decât poetul ţărănimii româneşti. Nu-i place de loc universitatea din Cluj, unde vine după studiile secundare, nu-i place, pentru că este toată pe mâni streine. Pleacă atunci la Bucureşti şi aci, modest întotdeauna, neputându-se nici-odată desbăra complet de stângăcia lui ţărănească, cu toate că are o pasiune factice şi trecătoare, pentru literatura indiană, atuncea la modă, cu toate că se lăsa înfluenţat de câţiva maeştrii occidentali, operile sale totuşi vor fi redactate în onoarea rasei sale.

Recitirea „Baladelor şi Idilelor", „Firelor de tort" sau „Jurnalul unui pierde Vară", n'ar putea să ne dea o idee mai bună de Coşbuc, decât comparându-l cu Mistral, al cărui geniu este tot atât de aproape de rasa lui şi a cărui artă se ridică tot aşa de plină de parfumul pământului unde se înrădăcinează.

Sub larga pălărie de feutru, de profil, îi seamănă de altfel, în chip uimitor: aceiaşi privire dreaptă a ţăranului, aceleaşi buze sensuale, a viguroasei sensualităţi a pământului, deabia purificată de cărbunele creştin, aceiaşi obsesie a latinităţii-mamă. Traduce Virgiliu în versuri, visează la o epopee a poporului său, cum Mistral şi-a realizat-o pe a sa, acelaş realism sănătos, aceiaşi idealizare a formulelor brutale, pe care şi unul şi altul nu ocoleşte, în felul lor ţărănesc de a le întrebuinţa, aceiaşi însufleţire nebună în hora sau farandola, aceleaşi ţipete primitive. Suntem departe şi aci şi acolo de genul fad pastoral al secolului al XVIII-lea, sau interpretările dulcege ale literaturilor provinciale; ţăranii ca cei ai lui Thucidide miros a oaie şi a brânză, a măsline şi undelemn hrănitor, a usturoi scump secerătorilor lui Virgiliu:

Testylis et rapido fessis messoribus aestu
Allia serpyllumque herbas contudit olentes.

Aceiaşi psihologie adâncă dar primitivă fără nici un rafinament, cu mai multă şiretenie poate la ţăranul lui Coşbuc.

Uite-l, de exemplu, scumpi auditori, primind şi interpelând lecţia de catechism a parohului său:

Le pope enseigne à Dimitri
Ce qui dans la Bible est écrit.

„Tu sais ce que dit le psautier
Garde-toi de faire en ta vie
Ce que tu n'aurais pas envie
Qu'un autre te fit à toi-même"...

Să mai adăugăm că şi Coşbuc ca Mistral are avantajul de a putea continua să vorbească, limbă plină a poporului, a cărei savoare a cules-o din chiar gura părinţilor săi şi a ţăranilor cu cari şi-a petrecut tinereţea. Să o repetăm şi aci, limba românească vorbită este deadreptul o limbă literară prin culoarea sa, puterea de expresie, şi însăşi sintaxa. Ideea o suportă şi ea suportă ideea, sau mai bine zis se lipeşte în toate părţile de ea. Iar imaginea concretă îi poate modela ca şi la o limbă aleasă, conturele obiectului în lumină şi umbră.

Spuneam, iubiţi auditori, cum Coşbuc s'a făcut ecoul vocilor tainice ale rasei sale, după cum Victor Hugo a fost ecoul sonor al lumii... Şi dacă am avea vreodată ispita să i refuzăm sinceritatea faimoasei „gură de umbră"; pentru Coşbuc, ţăran între ţărani, sufletul său vibrează simplu la aceleaşi iubiri şi la aceleaşi uri şi îşi dă bine seama:

Je suis une âme dans l'âme de mon pays
et je chante sa joie avec ses amertumes...

Şi dacă n'aş lua ca mărturie decât sentimentul aprig ce-l simte pentru pământul natal. „Faceţi din noi ce vreţi, spune el asupriturilor, dar lăsaţi-ne pământul".

Affamé, nu et sans abri
tu m'as chargé comme il t'a plu
convert de crachats et battu
pour un chien tu m'as pris
parvenu poussé par le vent
si l'enfer t'a fait le serment
de nous asservir, frappe-nous
Peines, fardeaux, harnais et jougs

Ah! nous pourrions supporter tout
mais nous voulons la terre...

Aci nu mai este expresiunea firească a iubirii de patrie, dar mai adânc încă acea pasiune a omului de la țară pentru glie, de care este prins ca de o persoană vie. Acel colț de pământ unde lucrează, unde odată cu sămânța își ingroapă și grija, speranțele, decepțiile, sudoarea, viața sa, unde reînoește odată cu anotimpurile, tot așa ritmat ca ele, iubirea sa cu gesturi brutale, voluptăți primitive, acest pământ lovit de el ritmic în mijlocul râsetelor și cântecelor, cu conștiința de a reface câteodată gestul hieratic al străbunilor. Această bucată de glie, transmisă de la strămoși, pe care o mărește cu tenacitate; pe care o privește gelos la fel cu tovarășa sa și pe care o apără tot așa de sălbatic încontra lăcomiei vecinului sau a dușmanului. Această pasiune care dacă nu e potolită pe deplin sau i-se resistă, îl poate împinge la crimă sau să-l lege de iad, dacă Christos, pe care-l învoacă, s'ar arăta neputincios să-l susție în revendicările sale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dieu nous accorde son appui!
Mais d'être des leurs s'il a l'air
Nous n'avons plus besoin de lui
Fraternisions avec l'enfer.

El nu vede dealtfel, alt serviciu esențial pe care Dumnezeu i l-ar putea aduce. Cerul, lumea cealaltă nu-l neliniștește decât pentru că știe că va fi obligat să se ducă acolo într'o zi, și se gândește cu părere de rău că în lumea cealaltă nu va putea fi, vai, ca'n lumea aceasta.

Totuși țăranul este foarte credincios. Nu neg însă că citind pe Coșbuc, am mai putea sta la indoială dacă fondul primitiv al acestei credințe ar fi prea creștin. Dumnezeu este sfânt, e mai ales drept, este bun pentru că asigură integritatea patriei și intervine în manifestările esențiale ale vieții; dar mai ales pentru că ne apără contra puterilor neînduplecate și rele de care aerul este bântuit, pentru care îndeplinim anumite ceremonii, a căror liste o ține popa, anumite descântece pentru apărarea individuală sau a familiei din care fac parte și vitele.

In aceste condiţiuni, viaţa pentru ţăran, merită să fie trăită în mijlocul acestei naturi fermecătoare, cu schimbările la fel de frumoase ale zilei şi nopţii, a celor patru anotimpuri, fiecare având farmecul său ameţitor.

Dar în acest locaş pe care Dumnezeu l-a făcut atât de frumos, omul îşi îndeplineşte mai ales opera prin excelenţă, iubirea; nu pasiunea searbădă şi complicată a romantismului, dar pasiunea spontană, directă neînlăturabilă spre care totul îl împinge, pe care o prepară soarele, dansul, mirosul grâului şi al fânului. Nici un pesimism, chiar dacă se amestecă decepţiile, dorinţa, invidia, ura, moartea; asta nu înseamnă însă că iubirii nu-i place să fie uneori ghicită sau luată cu forţa, la fetele durdeşe, înalte, cu mari cozi de aur, mlădioase ca un spic de grâu şi cari ştiu cocheta totuşi un pic.

Poetul cântă toate acestea într'o nemaipomenită varietate de ritmuri, copiate după cântecul primitiv, auzit seara, după muncă, în pragul porţilor sau prin şuri.

Se înţelege atunci că e un risc mai mare de a traduce poeziile lui Coşbuc decât cele ale lui Eminescu. Cer în tot cazul ani de o îndelungată muncă şi vor fi totdeauna prilejul unei păreri de rău. Limba franceză este prea cerebrală pentru a prinde concretul ţărănismului lui Coşbuc.....[1])

George Coşbuc a murit în 1918, în zorile triumfului acestui neam de ţărani soldaţi cari-şi recucerisă pământul şi reaprinseră în cântecele lor, epopeea lor sentimentală.

L. CODREANU.

„Cine scumpeşte justiţia, ieftineşte revoluţia".

IANCU CONSTANTINESCU

*

Cine n'a gustat amarul
Nu ştie ce e zaharul.

[1]) In Nrul viitor vom da întreaga traducere franceză a câtorva poezii mai specific româneşti, ale lui Coşbuc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Francois Mauriac...

Mica patrie a lui Francois Mauriac în marea Franță: *Bordeaux, „la ville pierreuse“* cum o numește el... orașul vinului fin și al veseliei gasconă... cu fluviul care amintește marea, *Garonne*, ce pleacă spre Spania și duce pe undele ei, lunecoasă ca untdelemnul, gustul de țara de basm arab; cu vapoarele, unde toate neamurile vin, și de unde se pleacă mereu în departe, către blonda Norvegie, sau spre insulele tropicale... De acolo, din margine chiar, spre *Biarritz*, — locul de fastuoasă petrecere bordeleză — rândurile monotone de plantații de vii... mai monotone dar misterioase și stranii landele, cu nesfârșitele păduri de pini, cu fermele departe una de alta... Cu vântul suerând aceiași melodie, ce poate legăna infinit o ascunsă fericire, sau desnădăjdui tot înfinit o durere fără speranță; cu acea pâlpâire a oceanului îndepărtat, care nu-l vezi, dar îl simți pretutindeni... un amestec de bogăție trufașă și de tot închisă și particulară viață de provincie... propietari aprigi, familii tradiționale unde aspectul de onorabilitate, trebue păstrat numai decât... ceva atât de specific și atât de interesant pentru călătorul poet, loc de gluma vinului, dar și de patima lui mocnind în adâncuri, toate, toate au format sufletul lui François Mauriac.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aci a întâlnit el, încă din copilărie, oameni plini de toate patimile lumii, dar și de toate elanurile... poezia depărtării i-a hrănit fantezia și pădurile de pini i-au modelat-o...; un mozaic, de unde marele romancier și-a scos sucul cu care a îmbălsămat atâtea cărți. Orfan fu crescut de bunica lui... mama îi murise tânără, pe când copil în patul lui cu zăbrele:

J'eusse voulu accrocher mes mains aux barreaux, mais grand'mère les avait croisées sur ma poitrine... J'étais accoutumé a ne m'endormir qu'avec cette croix volontaire et vivante...“

Nu păstrează din îndepărtată copilărie, decât imagiunea fugară a unei femei palidă, care deși părăsirea noaptea a patului, îi scurta și mai mult puținele zile numărate, voià să-l vadă dormind și și-l închipuia crescând, cu mănuțele înroșite de ger pe ghiozdanul cu cărți, venind dela școală... Pe tatăl nu l-a cunoscut nici odată... Trăia în umbra bătrânei care-i povestia cum sea-

mână cu strămoşul mort în războaele napoleoniene... a cărui tablou era în vechiul salon familiar: „Tu as ses yeux bruns et longs, son visage étroit..." A învăţat la şcoala catolică din Bordeaux şi de acolo acasă într'o mistică singuritate...

In preajma lui doar vara primară Camille, o călugăriţă care îngrijea de bătrână, o rudă săracă şi fată bătrână, ce locuia solitară şi tristă, romanescă şi expansivă, la marginea Bordeaux-lui. De copil, îi plăcu mult să citească:

„J'entreprenais une lecture comme on commence un grand voyage, le monde s'anéantissait. J'appuyais sur mes oreilles les paumes de mes mains, afin qu'aucun bruit ne m'empêchât de suivre les allées sablées où Sophie de Réan, Madeleine de Fleurville, me conviaient à leurs jeux... La comtesse de Ségur, née Rostopchine, détruisait autour de moi la vie...

Era dus la concertele simfonice pentru a i-se face educaţia muzicală.

„Mais ma douleur était trop petite, ne s'ajustait pas à la cinquième symphonie...

Până când într'o zi:

„Le visage tendu d'un jeune homme exprimait une joie si terrible que soudain je pressentais le royaume inconnu où un jour Beethoven et Wagner me délivrerait de la vie".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In lecturile lui de mai târziu:

„Musset fut sacrifié à Verlaine; il fallut mépriser Hugo pour adorer mieux Baudelaire".

Din faptul că-i place aşa de mult „Les tentations de Saint-Antoine" al lui *Flaubert*, îi pricepem gustul de mai târziu pentru esenţialele patimi de care este consumat sufletul omului şi gustul său pentru Charles de Montalembert, Henri Lacordaire":

âme toute au Christ et toute au monde, ivre à la fois de gloire humaine et d'amour divin, à qui l'amitié donnait de plus rares joies que n'en donna l'amour au commun des hommes".

îi va ţese sufletul specific creştin... *Pascal* de care va fi pasionat în urmă, îl va pecetlui cu acea gravitate profundă care va da atât relief sensibilităţii lui delicate. Inrudit cu *Racine*, îşi va simţi adânc afinitatea şi îi va consacra o carte studiu... Născut 1885, debutează în 1910, scriind în „*Temps présents*" revistă condusă de *Jean Loew*.. cel care va muri glorios în expediţia de la Salonic. Publică un volum de versuri „*Les mains jointes*" reflectând creşterea lui pioasă. La a doua ediţie *Maurice Barrès* îi va face o lungă prefaţă care-l va lansa imediat în lumea literilor

pariziene... Un al doilea volum „*Adieu à l'adolescence*“ urmează... Iar în urmă, François Mauriac începe seria romanelor mereu mai citite, care îl duc atât de tânăr să fie în unanimitate ales membru, anul acesta, al Academiei franceze.

Ce bine îl caracterizează prtetenul său *Ximènez:*

„Le petit garçon que tu as été, ce petit garçon catholique et bordelais, élevé dans une maison de la place Pey-Berland aîmera toujours sa cousine Camille; mais tu es aussi le fils d'un homme pour qui Bordeaux ne fut jamais qu'un port fumeux, où l'on ne s'attarde guère, une rade pleine du départ pour les îles...

In adevăr, tatăl său, pictor modern, chinuit de dorul inspirațieri din insula *Tahiti,* plecă lăsându-și soția cu o aparență de sănătate voită și copilul în leagăn.

Nu va uita niciodată și poate de aceia, dintr'un fel de răzbunare înconștientă, în romanele lui bărbatul va avea un rol mai de grabă șters... banal... la fel cu toți oamenii, sau cupid, crud în taina casii, când i-se pare viața amenințată... în genere om de petrecere când nu este vănător de porumbei salbatici *(palombes),* în lande...

Din când în când în romanele lui, apare ca un arhanghel, anunțător de pacea de dincolo, tânărul curat... aerian... un fel de alt suflet al lui, transfigurat.

...In „*Chair et sang*“ va fi seminaristul retras la părinții lui țărani, în preajma copiilor stăpânilor mândra fată și blazatul băiat, pe care-i va iubi atât încât le va salva sufletele, cu prețul renunțării și suferinții lui... Sau în „*Le désert de l'amour*“ tânărul care va lumina viața femeii căzute Marie Cros, prin acel aspect de puritate unit cu bunătate și totală detașare a tot ce este patima pământului, sau în fine în „*Ce qui était perdu*“ fratele care va pleca departe misionar pentru a uita suferința mamii chinuită de tată în landa otrăvită; sau a fugi și răscumpăra iubirea surorei sale prea ciudată, aproape incestuoasă...

In genere bărbatul va fi sau moale, șters.. neputând opri pe mama lui să-l iubească prea mult, cu sacrificiul vieții chinuite a soției tot în îndepărtata landă... (*Génitrix)* sau va fi acel Bernard Desqueyroux, bogat și banal, cel a tot știutorul, a tot prevăzătorul, sigur pe el, precis până la cruzime, dar mărginit, închis în marginele unei umanități înferioare... In schimb câtă solecitudine

pentru eroinele sale!... Sensualitatea învălue cu fluviul de foc *(Le fleuve de feu)* pe Gisèle de Plailly, iubirea divină o vindecă.. o face curată ca un cristal... Ce milă delicată are pentru acea fermecătoare plantă otrăvită a landei *Thérèse Desqueyroux* cu revolta fățișă contra banalității și ipocriziei familiilor, o deslănțuită, care chiar după crimă reușește să aibă un farmec iresistibil; ne arată un mare artist, sufletul singur, inteligența singură până unde poate să ajungă. Pe ea nu o duce până la redempțiune, o lasă în surpriza Parisului...

Fire delicată și puternică tot deodată, recreiând sufletul modern, cu toate pasiunile lui și lăsând să se întrevadă o singură soluție de scăpare: *Redempțiunea spirituală.*

La scriitorii de acum, viața modernă e luată numai dintr'o singură latură... de împotmolire în simțuri, sau spre haosul ideilor comuniste. Romanele cu viață spirituală sunt cu teză, în genere dulcege și fade... De la *Bourget,* numai *Mauriac* are curajul sufletelor reale pline de toate patimile dar totuși toate cu posibitatea salvării întrezărită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MIA FROLLO.

Les livres.

Voici l' „Imitation de Jésus-Christ", *où gît*
Tout mon passé d'enfant mystique et raisonnable
Voici les vers du pauvre Verlaine assagi —
Ces vers lourds des sanglots d'un amour ineffable.
Pascal *me va guider en la nuit de mon coeur*
Vers ces infinis de mystère et de grandeur.

Et voici mon missel, *dont j'ai lu chaque page*
Aux vêpres du Collège, en la lourde chaleur,
Avec des noms d'enfants sur de vieilles images
En ivoire, où l'on voit un calice et des fleurs.

On y lisoit des approbations d'évêque
Et les prières pour la pluie et le beau temps

Aux vêpres du Collège où l'on s'endormait presque
Dans les dimanches clairs et lourds d'anciens printemps.

Et voici l' Évangile, *enfin — inépuisable*
Source où vient s'abreuver mon âme misérable,
Où je vous vois rêvant aux margelles des puits
Prêchant sur la montagne et calmant la tempête,
Mon Seigneur et mon Dieu qui venez vers ma nuit
Et qui m' ouvrez vos bras afin que je m'y jette !

François Mauriac. (LES MAINS JOINTES).

HILDEBRAND FROLLO

Activitatea pe tărâm literar

(Sfârşit)

Pe teren literar, încă a desvoltat o activitate din cele mai însemnate: ca *traducător, poet* original şi *eseist.*

Câteva cuvinte şi despre aceste aspecte ale activităţii sale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Traducerile sale sunt multe şi variate. Dându-şi bine seama de nevoia unor modele străine cât mai strălucite, el a tălmăcit o serie întreagă de lucrări de cea mai mare valoare literară şi poetică, precum sunt: *„Prometeu înlănţuit"* de *Eschyle*, apoi din *Horaţiu* şi o serie întreagă de cântece din *Catul.* Dintre autorii moderni a tradus mult din germanul *I. W. Weter*, celebrul autor al poemului *„Dreizehnlinden"*, apoi din *Giosue Carducci, Jean Jacques Rousseau* şi *G. d'Annunzio.*

De câtă valoare erau aceste traduceri ne arată faptul că ele au apărut în revistele cele mai pretenţioase ale timpului: *Convorbiri Literare, Vieaţa Nouă, Convorbiri Critice, Revista Noastră, Flacăra.*

Ocupându-se de un cântec de nuntă tradus de autorul nostru din *Catul, D. M. Dragomirescu* găsia nepreţuită această traducere. Traducătorul, eminent latinist şi poet în acelaş timp, a avut fericirea să găsească pentru acest mărgăritar al poeziei lui Catul o formă ce redă mişcarea simţirii şăgalnice a originalului şi să păstreze şi caracterul ei quasi-poporan. Remarcă apoi

firescul limbei şi al stilului. Incheia constatând că H. F. e artistul care va îmbogăţi literatura română cu unele din capodoperele clasicismului greco-roman. Luând în considerare că autorul nostru avea să întrebuinţeze metrul antic uneori cu succes cum numai Eminescu l-a mai avut în poezia noastră modernă, ca în „*Unei raze*", scrisă în metru safic modern, elogiul criticului nu e de loc exagerat.

Ca poet original, a cântat dragostea, patriotismul şi atâtea subiecte religioase.

Să nu aşteptaţi dela mine o analiză poeziei sale erotice. Fac'o alţii mai pricepuţi decât mine. Eu remarc doar în treacăt cu ce puţin se mulţumeşte poetul. Pe când alţii cer credinţă şi jurăminte veşnice sau cel puţin semne şi amintiri netrecătoare pentru afecţiunea lor, poetul nostru, fire visătoare şi idealistă, se mulţumeşte cu o privire eterică. Dar iată *Sonetul* acesta atât de caracteristic:

Intinde-mi mâna până ieri străină;
Ce ani întregi despart un ceas adună.
O rază din privirea ta senină
Să fie 'n noaptea mea solie bună.

Nădejdi renasc din clipe de lumină.
In noaptea frământată de furtună
Vâslaşul vede steaua şi se 'nchină,
Şi speră când tot cerul încă tună.

O stea ivită printre nori pe mare
E sol trimis de sus spre mântuire,
E poate un început de 'nseninare.

De vânt mai blând, de pace, de sosire
In preajma portului din depărtare...

. . . . . .

Frumoasă stea, aruncă-mi o privire.

Fiind atât de castă iubirea poetului, versurile lui pot fi date, fără teamă, în mâinele tineretului; lectura lor nu va trezi în sufletul său instincte rele, cum se întâmplă, din nenorocire, de atâtea ori la scriitorii noştri moderni.

Patriotismul e alt izvor puternic de inspiraţie: «*A tous les*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

coeurs bien nés que la patrie est chère!» Ca unul care a studiat la Roma şi a avut fericirea să privească mai de aproape Columna lui Traian, el a cântat-o în versuri latineşti, fără îndoială cele mai frumoase versuri patriotice scrise de un Român în latineşte. După înfăţişarea cadrului firesc în care columna apare ca un „arbore înalt" (arbor alta), poetul evocă amintirea luptelor, suferinţelor şi a biruinţelor eternizate de acest monument, apoi îi urează „să rămână veşnic întreagă columna vestitului Nerva şi să vestească tuturor popoarelor pământului naşterea latină a neamului nostru: Iată aaeastă strofă finală şi în originalul latin:

Sospes aeterne maneat columna
Inclyti Nervae, generisque nostri
Omnibus terrae populis latinum
Praedicet ortum.

Dar patriotismul poetului nostru nu e numai reflexul trecutului, glasul ruinelor şi al monumentelor; e ceva viu, organic; întră în însăşi viaţa sa familiară şi personală. Cetind următorul Sonet (II), închinat „*Mortului*" său tată, ne dăm bine seama de ce Biserica creştină consideră patriotismul ca o datorie firească, aşa cum fiii sunt datori să cinstească şi să iubească pe părinţii lor. Iată sonetul:

II.

De-ar fi s'aud din nou măcar odată
Povaţa ta pornită din iubire,
Precum mireasa – ascultă de-al său mire,
Aşa te-aş asculta, iubite tată.

Din cerul tău aruncă-ţi o privire
Pe biata mea fiinţă sbuciumată,
Părinte, vino calea de mi arată!
Nu vezi cum mă apropiu de peire?

Nu vezi, că nu mai ştiu decât a plânge?
O vino grabnic! vino de-mi ajută!
Sunt doară sânge scos din al tău sânge.

O vino! ca Isus Mântuitorul
Ce-şi caută 'n pustiu oaia pierdută;
Eu sunt pierdutul, tu să-mi fii păstorul.

Am reprodus acest sonet, fiindcă, prin ultimele sale versuri, el ne aminteşte acordurile cele mai înalte ale lirei poetului nostru: cele religioase.

Poezia sa religioasă. Suflet adânc religios, el găseşte prilej să slăvească pe Dumnezeu şi în „Muntele" încununat cu nori tiviţi pe de margini cu dungă de lumină, la strălucirea căreia nu se pot ridica becisnicele umbre de pe pământ ca s'o întunece. De aceea poetul încheie în extas:

Peste nouri către soare
Ce e nobil se ridică
Te ador o Doamne Sfinte
Şi de umbre nu mi-e frică.

Şi dacă un simplu peisaj din natură îi dă prilej să se închine, cu cât mai mult nu-l vor mişca marile evenimente ale creştinismului: naşterea şi învierea Domnului. Celei dintâi i a dedicat un drăgălaş „Cântec de Crăciun", iar acesteia din urmă un răsunător osana. Iată această poezie:

INVIERE

Exurge! quare obdormisti?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De-acum destule glume otrăvite,
Destule gânduri, pofte neiertate,
Destule suferinţe şi păcate,
O inimă pierdută 'n căi greşite!

Destulă patimă, destulă rătăcire!
Adânc ucigătoare-a fost căderea,
Destul! destul! azi sună învierea:
Christos a înviat din morţi, mărire!

Nebună, dureroasă-ţi fuse goana,
Dar în sfârşit pătrunde'n groapa mare
O rază de viaţă dătătoare:
Christos a înviat din morţi, osana!

Din morţi a înviat Isus prea sfântul,
Călcând cu moarte, moartea în picioare,
Şi tu, o inimă nemuritoare,
Invie! uite! s'a deschis mormântul!

Tot potrivit concepţiei Bisericii creştine, înfăţişează poetul viaţa noastră de pe pământ, ca o călătorie pe marea înviforată,

în timpul căreia doar Steaua Mării *(Stella Maris)*, Prea Curata Fecioară Maria ne trimite ajutor și mângâiere;

VOIU NĂBUȘI DUREREA MEA

Voiu năbuşi durerea mea
Stăpân peste mânie,
Şi 'nchis în mine voiu tăcea,
Ori ce va fi să fie.

Mă voiu lupta cu negrul val,
Ce vrând să mă răpue,
Mă 'ndepărtează dela mal
Şi în jurul meu se sue.

Şi 'n sgomotul asurzitor
Al apei mâniate
Voiu trece 'n ciuda tuturor
Cu pânzele umflate.

Voiu face marele noian
Nainte să mă poarte,
Cârmind mereu în spre liman,
Mereu pândit de moarte;

Iar tu a mării albă stea,
Fecioara Preacurată
Indură-te de luntrea mea
Aproape sfărâmată!

În sfârşit, H. F. ne-a dat câteva studii strălucite ce merită să fie semnalate măcar în treacăt. Unul e închinat marelui scriitor italian *Antonio Fogazzaro*, care are meritul de a fi introdus elementul religios în beletristica contimporană. Meritul lui cel mai mare însă, după autorul nostru şi după orice cercetător nepreocupat este că a fost un creştin adevărat, lipsit de orgoliu, care a primit cu supunere fiească condamnarea (punerea la index) a romanului său „Sfântul" *(Il Santo)*. Căci zice panegiristul său român H. F.

...suntem născuţi în umbră
şi cădem chiar cei mai buni,
amăgiţi de licărirea
unor şubrede minciuni.

Tot aşa l-a învrednicit de o cercetare minuţioasă pe *Ludvig Windthorst*, unul din întemeietorii şi conducătorii puternicului partid german *„Zentrum"* care a făcut pe cancelarul de fier, A. Bismark să revoace toate legile nedrepte aduse contra Bisericii catolice, mai cu seamă faimoasele legi din luna Mai 1873 din timpul *„KulturKampf"*-ului. Tot el a demascat şi a zădărnicit intenţia acestui cancelar care, abuzând de situaţia ce i-o da

BCU Cluj / Central University Library Cluj

biruinţa dela *Sedan* (1870) asupra Franţei vrea să formeze o coaliţie europeană pentru a isola şi reduce cu totul influenţa Bisericei Romane (*Sieg über den Romanismus*). Puţine biografii sunt scrise în româneşte cu atâta pricepere şi pătrundere, deschizând cetitorului perspective atât de vaste ca cele câteva pagini închinate de autorul nostru în două N-re ale *„Revistei Catolice“*, din 1912.

Aceeaş bogăţie de idei şi de observaţii o găsim şi în cronicele, însemnările şi notiţele lui, ori cât de scurte. H. F. era un gânditor. Intâmplarea cea mai mică, un simplu fapt divers trezia în mintea lui o lume întreagă de idei.

Astfel, arătând *„Sfârşitul unei legende“* (pacifismul laic, cu excluderea Bisericii), el spunea atât de profund creştineşte: „Dacă moartea e răsplata păcatului individual şi a păcatului moştenit de individul omenesc, răsboiul e pedeapsa păcatelor colective ale naţiunilor“. (*Revista Catolică*, II. 1913, p. 100—101).

Altă dată vorbind despre *„Presa religioasă şi presa laică în România“*, el atrăgea luarea aminte a *leneşilor* din redacţiile noastre asupra datoriei de a *combate ereziile străine cu arme străine*: „Căci nici un atac al necredinţei n'a rămas în lume fără răspuns din tabăra celor credincioşi, şi lupta pentru Dumnezeu nu s'a dat numai cu intenţii bune, dar de multe ori, pe lângă convingere, a fost mult avânt, mult talent şi chiar strălucite succese şi mulţi au rămas nemuritori, nu numai prin mucenicia lor, dar şi prin apostolatul modern al presei în serviciul Răstignitului de pe Golgota“ (*Vestitorul, Bucureşti*, April 1910 p. 23).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După întregirea noastră naţională, el găsia, şi cu drept cuvânt, că problema cea mai de seamă a neamului este educaţia creştinească. In calitatea sa de secretar general al Asociaţiei profesorilor secundari el a ţinut să declare: „Educaţia să fie creştină şi foarte puternică, fiindcă o democraţie, care nu porneşte dela principii creştine, degenerează fatal în *anarhie*, iar naţionalismul în *şovinism barbar*“, (*Unirea*, Blaj. No. 73 din 6 April 1919 p. 4).

Cuvinte de aur ce cuprind un testament întreg!

INCHEIERE:

Aşa ni se înfăţişează în linii generale viaţa şi activitatea lui H. F.

Trăind puţin, dar cu frica lui Dumnezeu, anii lui sunt plini de atâtea binecuvântări. In această privinţă, el rămâne caşi *V. Cârlova, N. Bălcescu* sau chiar *M. Eminescu*, un autor de mult regretat, fiindcă n'a avut răgazul necesar să dea întreaga măsură a puterilor sale.

Activitatea lui pe teren şcolar, ca autor de manuale, editor de texte şi mai ales ca apostol al cuvântului viu, rămâne pilduitoare.

Tot aşa activitatea lui de traducător literar şi de poet cu accente fericite îl pune într'un rând cu *St. O. Iosif*, pe care-l admira, şi cu alţi poeţi de seama lui.

Iar cele câteva studii ce ne-a lăsat îl ridică în rândul întâiu al eseiştilor români. Puţini eseişti au avut ca el, pe lângă asiduitate în cercetări, perspicacitate de vederi, expunere frumoasă, logică, clară, caldă, convingătoare, pătrunsă de un măreţ avânt poetic. Cei mai mulţi, — dacă sunt serioşi — sunt masivi, greoi, respingători. H. F. a ştiut să unească temeinicia cu limpezimea, disciplina cu avântul, patriotismul luminat cu adevăratul pacifism creştinesc, poezia cu ştiinţa, iar aceasta cu credinţa catolică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Realizând o sinteză atât de fericită, Asociaţia catolicilor din Bucureşti poate fi mândră de întâiul secretar general şi cere dela bunul Dumnezeu să-i hărăzească tot astfel de spirite conducătoare, încredinţată că atunci ea va dăinui şi va înflori nu numai decenii, ci secole şi milenii.

In veci pomenirea lui!

Dr. I. GEORGESCU

Educaţia să fie creştină şi puternică, fiindcă o democraţie, care nu porneşte dela principii creştine, degenerează fatal în anarhie, *iar naţionalismul în* şovinism *barbar*".

HILDEBRAND FROLLO.

Reflecţii în jurul unei cărţi de filozofie în româneşte[1]

Dacă ar fi vorba să ne pronunţăm asupra erudiţiei unui filosof şi să lăudăm o carte de filosofie pentru serioasa consultare a tot ce s'a scris în materia tratată, sau din potrivă să-i aducem autorului învinovăţirea că a trecut cu vederea peste părerile unui sau altui filosof de care ar fi trebuit să ţie seamă, am înţelege ca scriitorul criticat să ne ceară mai întâi carta noastră de vizită ca să vază unde ne-am luat noi doctoratul în filozofie sau la ce catedră universitară profesăm.

Insă pentru a spune dacă o carte de filozofie răspunde menirei sale şi dă ce trebue să dea o carte de filozofie; dacă desleagă sau nu desleagă satisfăcător o problemă, care interesează şi pe un intelectual de altă specialitate; dacă într'un cuvânt corespunde sau nu pretenţiilor legitime ale oricărui cititor credem că nu este nevoe să ne scoatem din sertar diplomele noastre înainte de a o judeca.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

T. Maiorescu şi C. Dimitrescu - Iaşi.

Cu atât mai mult generaţia noastră care acum trei zeci de ani s'a perindat pe la Facultatea de Litere din Bucureşti îşi poate formula cererile sale noilor scriitori filosofi, căci, chiar dacă n'am urmat specialitatea filozofiei, cu toţii am cultivat-o plini de entuziasm şi sârguinţă. — In primul deceniu al secolului nostru filosofia domnea la Universitatea din Bucureşti. După gloriosul rectorat al lui *Titu Maiorescu* urmase lungul şi nu mai puţin strălucitul rectorat al lui C. *C. Dimitrescu — Iaşi*, căruia studenţii nici nu-i mai spuneau altfel de cât „*Rectorul*". Mai mulţi ani încă dupăce încetase de a fi „Rector" lumea tot cu titlul „Domnule Rector" i-se adresa, fiindcă nu şi-l puteau închipui pe Rectorul Universităţei de cât în persoana lui C. C. Dimitrescu — Iaşi. Aceasta însă nu micşora cât de puţin prestigiul lui Titu Maiorescu. Sala de curs a lui C. C. Dimitrescu — Iaşi gemea de lume cu mult înainte de intrarea profesorului fără ca pentru aceasta dacă ai fi aruncat un ac în

[1]) Introducere in Filosofie de Dr. E. Vidoni — Săbăoani (jud. Roman).

aceiaşi sală de curs când era aşteptat Titu Maiorescu, acul să fi putut cădea jos. Studenţii propriu zişi, dar cari erau obligaţi să asiste la alte cursuri trebuiau să-şi trimită prietenii ca să le ocupe un loc cel puţin cu trei ore înainte, fie că era vorba de cursul de istoria filosofiei moderne (al lui Titu Maiorescu), fie că era vorba de cursul de istoria filosofiei vechi (al lui C. C. Dimitrescu — Iaşi). Atât de multă lume străină nu numai dela alte Facultăţi, dar şi din oraş ţinea să asculte pe aceste două celebrităţi ale Universităţei noastre, pentruca pe urmă naturala comparare a celor doi oratori să-i lase pe auditori în cumpănă cui să-i stabilească întâietatea.

Vaza acestor doi iluştrii profesori nu se limita între zidurile Universităţei. Titu Maiorescu deşi încetase de a conduce direct „*Convorbirile Literare*" continua să planeze acolo ca arbitrul suprem, iar casa lui rămăsese locul de întâlnire a tot ce avea România Mică mai de valoare în domeniul intelectual şi constituia culmea aspiraţiilor studenţilor distinşi, care când izbuteau să fie invitaţi de către Titu Maiorescu acasă, erau consacraţi în ochii camarazilor lor. Este de notat că adesea se mai alegeau cu „*ceva*" pe lângă aureola academică. Titu Maiorescu făcea şi polititică, iar politica încă de atunci era marea împărtăşitoare de recompense pentru orice fel de eforturi. Cu greu ai fi putut găsi unul sau doi printre profesorii Facultăţii de Litere şi Filozofie, care să nu fi ajuns la catedră prin Titu Maiorescu şi nu arareori mai mult prin Titu Maiorescu de cât prin opera lor ştiinţifică. C. C. Dimitrescu — Iaşi la rândul său deţinea monopolul pedagogiei. Dispreţuind protocolul, onorurile şi puterea, C. C. Dimitrescu — Iaşi, fără să fi fost vreodată ministru, se mărginise la o colaborare cu *Spiru-Haret* al cărui sfetnic respectat şi ascultat a fost tot timpul cât acest mare ministru a stat în fruntea şcoalei româneşti. Susţinătorul şi în bună parte înspiratorul legilor lui Haret, C. C. Dimitrescu — Iaşi, creease Seminarul Pedagogic şi impusese pedagogiei locul de cinste pentru cine se pregătea să între în învăţământ. Cursul de logică al lui Titu Maiorescu, figurând în anul comun, era obligator pentru toţi studenţii Facultăţii de Litere, chiar dacă n'aveau de gând să urmeze Fi-

lozofia; cursul de pedagogie al lui C. C. Dumitrescu — Iaşi, era obligator pentru toţi studenţii tuturor specialităţilor care doreau să se prezinte la vre-un examen de capacitate spre a intra în învăţământul secundar. Preşedinte mai al fiecărei comisii de capacitate, preşedinte neschimbat al Consiliului Permanent din ministerul Instrucţiunii Publice, Director, cu dreptul a-şi alege tot corpul profesoral al Şcoalei de aplicaţie, a Seminarului Pedagogic, etc. etc.... dacă Rectorul C. C. Dumitrescu — Iaşi s'ar fi ocupat şi de soarta materială a studenţilor săi în măsura în care, fără a avea aerul că o face, o făcea totuşi Titu Maiorescu, ar fi egalat şi din acest punct de vedere în ochii tineretului pe acela care avea să se ridice la onorurile de prim-ministru şi chiar de preşedinte al conferenţei de plenipotenţiari pentru încheerea unei păci de însemnătate europeană, pacea dela Bucureşti.

Din ambele puncte de vedere deci, ca ascendent intelectual şi ca polarizatori de speranţe întru formarea viitoarei cariere, acesti doi profesori de filosofie dominau Universitatea şi prelegerile lor avură cea mai mare înrâurire în toate privinţele asupra generaţiei care le-a ascultat. Ceea ce îi caracteriza ca profesorii însă, era mai presus de toate rarul lor talent de a vorbi. In materie de filosofie, deci în exprimarea celor mai îndrăzneţe cugetări ale minţii omeneşti, ambii se distingeau printr'o claritate uimitoare. Nu ieşea nimeni dela cursul lor fără să-i fi priceput şi pleca lumea cu mândria de a fi înţeles cele mai grele probleme ale ştiinţei, convinsă că dacă nu le-a şi deslegat era numai din cauza insolubilităţei lor. Pe lângă ei pălea meritul tuturor colegilor lor: unul ne părea pedant, celalalt obscur, nimeni însă nici de departe comparabil cu ei, fie măcar dintr'un singur punct de vedere.

Deşi am auzit, de atunci până azi, mai mulţi oratori vestiţi, n'am putea numi pe nici unul care să-l fi întrecut pe C. C. Dimitrescu — Iaşi în a expune mai înteligent, simplu şi clar cele mai deosebite şi grele chestiuni, sau care să-l fi egalat pe Titu Maiorescu în arta simplităţei, a claritătei şi a eleganţei sale atice. Ceeace, în prelungirile lui C. C. Dimitrescu — Iaşi, părea mai *scânteetor de inteligent* se compensa cu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

prisos la Titu Maiorescu prin *perfecţia formei*. Avea în expunerile sale acea supremă rafinerie a *oratorului irezistibil*, că nici nu observai intenţia lui de a te convinge, ci erai convins că se mărgineşte la a expune, însă îmbrăţişai în aşa grad spusele lui, în cât nimeni nu ţi-ar fi putut stârni vre-o bărnuială că Mill sau Darwin ar fi altfel de cât cum ti-i arătase Maiorescu, nici chiar ei în persoană să fi încercat s'o facă.

Cu o asemenea autoritate, tot ce ei afirmau şi studenţii afirmau, tot ce ei puneau la îndoială şi studenţii puneau la îndoială, tot ce ei stimau sau despreţuiau şi studenţii stimau sau despreţuiau şi de câte ori un zâmbet expresiv sau un cuvânt ironic ieşea de pe buzele lor — şi ieşeau multe — cele ironizate sau ridiculizate de ei rămâneau pentru studenţi persoane sau teorii definitiv ridicole şi osândite.

Dar ce învăţam noi din aceste lecţii de filosofie atât de celebre ? Pentruce D. Vidoni care dă o deosebită atenţie părerilor filosofice, exprimate de autorii români, aproape nu-l citează nici pe Maiorescu nici pe Dimitrescu — Iaşi ?

Afară de adevărate modele de oratorie şi anume de oratorie academică, dela C. C. Dimitrescu — Iaşi am învăţat ce este adevăratul *tact pedagogic* şi *bun simţ profesoral*, iar dela Titu Maiorescu ce înseamnă *punctualitatea şi decenţa externă în toate*.

Insuficienţa lor filozofică

Însă în materie de filosofie propriu zisă, dela aceşti doi profesori care făceau incursii în toate problemele filosofiei, n'am aflat *nici o singură soluţie în vre-o chestie filosofică*. Nu vorbim de întrebările mari ale filosofiei, dar nici cea mai modestă teză de amănunt n'am auzit-o vre-o dată soluţionată într'un fel, sau într'altul, alegând, după expunerea diferitelor păreri emise de filosofi, pe una sau pe alta pentru anumite motive, sau dând ei, prin propriile lor argumente, motivat soluţia, când părerile celorlalţi le-ar fi găsit însuficient întemeiate.

Deşi niciodată nu i-am auzit făcându-şi profesia lor de credinţă filosofică, în fond *ambii erau materialişti*, C. C. Dimitrescu — Iaşi mai pe faţă, Titu Maiorescu mai discret. C. C. Dimitrescu — Iaşi ne spunea răspicat că „*voinţa*" nu este

altceva decât un „*flatus venti*", un substantiv abstract format dela verbul „a voi", şi că faptele omeneşti sunt tot aşa de puţin liber săvârşite cum sunt mişcările pe cari le fac la circ animalele dresate, cu singura deosebire că la circ zărim mai uşor nuiaua dresorului care le determină, de cât în vieaţa noastră mai complicată, cauzele care tot atât de fără greş le pricinuesc. Titu Maiorescu, un alter Cicero, homo novus dar aristocratizat prin educaţie, socotea, la fel cu oratorul roman filosof, prea plebeian şi neestetic materialismul brutal şi inclina spre un *oarecare eclectism*, căruia însă accentele idealiste i-se potriveau mai puţin de cât lui Cicero cele stoice, deoarece oportunismul lui practic exprima prin fapte tot ceea ce estetismul lui oratoric refuza să exprime prin gesturi sau cuvinte. De aceea în loc de expresii tari dar sincere ca acelea ale lui Dimitrescu — Iaşi, Titu Maiorescu utiliza săgeţile celei mai ascuţite ironii în *contra* susţinătorilor *libertăţii de a voi* şi mai ales faţă de aceia care în afară de forţele materiale mai admiteau şi altele. Fără a ţine seamă de *deosebirea dintre persoană şi substanţă*, persifla credulitatea acelora care admit dogma Sf. Treimi trecând peste principiul contradicţiunii, ca şi când din acelaş punct de vedere ar afirma simultan unitatea şi trinitatea divină şi găsea o deosebită plăcere de a da ca model de silogism, care într'adevăr descoperă un adevăr nou sau înlătură o eroare veche, următorul: Toţi oamenii sunt supuşi greşelei, Papa este om, deci Papa este supus greşelei. Nuanţa accentului şi a gestului desăvârşeau răpunerea incontestabilă a dogmei înfalibilităţii papale pe care auditorul puţin priceput în materie religioasă o credea chiar aşa precum o insinua irezistibilul orator.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anatole France a spus nemuritoarele cuvinte: „*Pour la foule, affirmer c'est prouver*". Faţă de un Maiorescu, sau Dimitrescu — Iaşi, tineretul universitar era vulg. Şi încă ce vulg! dresat gata din liceu să jure în infailibilitatea crezului materialist. Înainte de a întra în universitate „*ştia*" că „Sufletul este materia cerebrală" sau cu o aparenţă ştiinţifică mai accentuată îi spusese manualul de filosofie că: „Sufletul este totalitatea fenomenelor sufleteşti". Nici-o mirare deci dacă afirmările — şi

spun afirmările pentrucă nici odată asemenea aserţiuni nu se demonstrau „pro forma" cel puţin — celor doi profesori mai iluştrii dela universitate erau dogme filosofice, iar cine nu le admitea era, în cazul cel mai bun, privit cu compătimire. Se povesteşte că un student cu principii opuse — excepţia confirmă regula — şi bine pregătit la filosofie, întru'cât înainte de a se fi înscris la Universitatea din Bucureşti trecuse mai multe examene de filosofie cu mare succes undeva în străinătate, i-ar fi dat lui Maiorescu, la examenul de logică, drept model de silogism tocmai exemplul de mai sus, însă cu o mică retuşare:

Toţi oamenii sunt supuşi greşelei, când nu sunt asistaţi de Duhul Sfânt. Papa este om. Deci Papa este supus greşelei, *când nu este asistat de Duhul Sfânt.* Maiorescu s'ar fi încruntat la primul moment, dar îndată, stăpân pe sine, fără nici un cuvânt de aprobare sau de blam, însă cu o mimică de fizionomie, care vorbea mai limpede ca orice frază: „E cam într'o parte băiatul; nu face să-mi pun mintea cu el", l-ar fi trimis foarte politicos la loc dându-i bilă roşie, singura bilă roşie primită de acel student în tot trieniul lui universitar. Anecdota nu aş putea-o confirma, însă parcă văd încă înaintea ochilor, cuvintele: „ Când nu sunt asistaţi de Duhul Sfânt" intercalate de student cu cerneală violetă în manualul său de logică, făcut de Maiorescu, după care se pregătise pentru examen.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(va urma.)

Cum ne convingem despre existenţa eului nostru şi a lumii externe?

Cunoştinţele noastre despre lume şi vieaţă, pentru a putea fi dobândite, postulează existenţa a doi factori: *subiect* şi *obiect* sau psihologiceşte vorbind, convingerea în existenţa noastră proprie şi convingerea în existenţa lumii externe, ca două realităţi distincte. Faptul este în deobşte cunoscut şi unanim acceptat. Căci fără aceşti doi factori: subiect şi obiect,

postulate-axiome chiar, nu se poate ajunge la cunoştinţe, acel mănunchi de idei formulat despre realitate, un tot de categorii spirituale, mai bogat sau mai sărac în conţinut, după cari omul ordonează faptele şi prin prisma cărora vede, judecă şi apreciază realitatea, ia atitudini şi activează asupra ei.

Obiectul este realitatea ce ne înconjoară, *mediul cosmic şi social*. Subiectul este omul, fragmentul de realitate *conştient de sine, dotat cu inteligenţă*, care se străduieşte să înţeleagă obiectul. Ca parte, subiectul însuşi se integrează în realitate devenind obiect, când direcţia învestigaţiilor se întoarce din exterior spre interior, în eu. Cu toate acestea *eul* şi *non-eul* nu sânt reductibile unul la altul. Că unii gânditori pot acorda prioritate şi un rol preponderant unuia faţă de celalalt în dobândirea cunoştinţelor, e drept. Totuşi *dualismul* se menţine în orice cercetare ca o condiţie necesară a oricărei cunoştinţe. Pentrucă un ochiu în neant sau într'un spaţiu vid nu va vedea nimic, dupăcum lumea fără un ochiu care să o vadă n'ar însemna nimic, din punct de vedere cognitiv.

Ca puncte de mânecare în orice speculaţie, subiectul şi obiectul, justifică suficient câteva reflexii asupra lor, Şi fără să se discute metafiziceşte asupra existenţii realităţii obiective şi a celei subiective, a eului şi nou eului, ţinta consideraţiunilor ce vor urma este lămurirea chestiunei: *cum ajunge eul, pe cale psihologică, la convingerea că existenţa lui şi a lumii externe, ca două existenţe opuse este o realitate*?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dintre soluţiile propuse vor fi trecute în reviste cele mai importante. Expunerea lor va fi însăşi soluţionarea, pe cât posibil, a problemei ce ne interesează.

* * *

Să luăm în discuţie problema intim legată de vieaţa noastră individuală: existenţa eului nostru. Cum ajungem la convingerea că existenţa noastră este un fapt pozitiv? Că vieaţa noastră individuală este una şi aceeaşi în decursul desvoltării ei?

1. O teză foarte populară este a filosofului francez *Descartes*. Silogismul-entimemă „*cogito ergo sum*" este pronunţat cu mult pedantism de oricare intelectual căruia i-se adresează vreuna din întrebările sus formulate. — Paternitatea acestui

argument aparţine Sf. Augustin. Meritul lui Descartes este de a-l fi formulat matematic şi popularizat, făcând din el punctul nevralgic al metodologiei lui filosofice. Şi după el, toată lumea acceptă ca un lucru evident afirmaţia *„cuget deci exist"* socotind-o infalibilă în dovedirea existenţei subiectului cugetător, în virtutea principiului că *orice efect trebuie să-şi aibă o cauză a sa suficientă*. Deci pentru orice om, a cugeta este sinonim cu a exista deoarece cugetarea presupune existenţa: nu poate cugeta decât cineva existent, real. Ori, un obiect care are posibilitatea cugetării şi cugetă, însemnează că există. Omul — cugetând, există.

Valoarea argumentului este însă numai parţială. Gândirea este o funcţiune psihică, cunoscută şi apreciată după efectele sale. Şi e drept, ca funcţiune, gândirea este legată de o cauză îşi datorează existenţa unui *ceva* adânc înfipt în subiect numit „eu" sau „suflet". Insă marchează prezenţa acestui „eu", cauză a sa, într'un timp şi spaţiu determinat. Arată anume că acea cauză există din moment ce există ea, gândirea, ca efect dar, prin aceasta, nu desluşeşte natura sau funcţiunea specifică a eului. Indică numai că există dar în ce grad anume nu o poate face. Nu arată mai ales, cugetarea, temeiul pe care se bazează convingerea în identitatea substanţială a eului de a lungul etapelor lui de desvoltare. Căci, pentru a avea credinţa în continuitatea substanţială a eului în timp, s'ar cere, după felul de a argumenta al lui Descartes, o stare de gândire permanent activă, omul să gândească în fiecare moment că este el, cel real, spre a-şi da seama că există identic cu sine, ceeace este o imposibilitate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Se cere deci existenţa a ceva mai adânc care să ofere certitudinea identităţii aceluiaşi eu în timp, alături de convingerea ce o dă gândirea, foarte palidă de altfel, despre existenţa momentană a eului. Acest ceva este *cenestezia organică*.

Se ştie că sensaţiile obţinute din contactul simţurilor noastre cu lumea externă sânt supuse revizuirilor şi îmbogăţirilor continui. Singurele sensaţii constante, supuse modificărilor minime, sânt sensaţiile interne, numite organice sau cenestezice. Ori, cum cenestezia suferă, în decursul timpurilor, modi-

ficări neînsemnate, aproape imperceptibile, este în stare să garanteze continuitatea eului în timp şi convingerea că eul este unul şi acelaş în evoluţia lui psiho-fiziologică.

Acest argument a fost preconizat de psihologii din *şcoala asociaţionistă* şi a fost foarte multă vreme acceptat. Pentrucă, într'adevăr, prezintă multă garanţie de soliditate. Dacă adăugăm acestui argument de natură biologică pe cel intelectualist al lui Descartes, aparenţa în validitatea lui creşte şi mai mult, fiindcă argumentele se complectează. Gândirea probează existenţa eului într'un timp anumit iar starea generală organică, cenestezia, leagă momentele gândirii între ele şi întăreşte, prin aceasta, convingerea în continuitatea şi identitatea persoanei individuale în timp.

Faptele cer însă revizuirea şi complectarea argumentului asociaţionist. Pentrucă sânt cazuri când cenestezia nu poate ţine trează conştiinţa identităţii eului în diferitele lui momente. Asemenea cazuri sânt *stările morbide:* halucinaţia, dubla personalitate, nebunia.... Cenestezia bolnavului în stare de halucinaţie, dublă personalitate sau nebunie se schimbă; sensaţiile organice suferă transformări esenţiale. Se cunosc multe, foarte multe, cazuri în cari cel atins de vre-o una din anormalităţile psihice amintite nu-şi mai amintea de vieaţa lui anterioară, din stare normală iar odată revenit la vieaţa normală, uită faptele săvârşite în stare patologică.

Aşa stând lucrurile, argumentul asociaţionist pierde din tărie, neputând ţine trează conştiinţa asupra *identităţii eului* în toate cazurile. El îşi menţine importanţa pentru stările normale dar şi-o pierde când trebuie să indice continuitatea şi identitatea eului normal cu cel anormal al uneia şi aceleeaşi persoane.

3. Se cunosc cazuri în cari bolnavul deşi a suferit alterări în cenestezia organismului său, a rămas totuşi conştient de continuitatea persoanei lui în timp, de *identitatea* între starea normală şi anormală a vieţii lui, şi îşi da perfect de bine seama de defectele reacţiunilor lui. In aceste cazuri, cu toate că cenestezia a suferit modificări, convingerea a rămas, o dovadă palpabilă că trebuie să existe ceva mai adânc în vieaţa individuală, în eu, decât gândirea şi cenestezia care, singură,

poate explica dece eul are conştiinţa identităţii lui atât în cazurile normale cât şi cele patologice.

Psihologia biologică vine cu soluţii precise pentrucă merge până la rădăcinile vieţii: trebuinţele şi tendinţele din eu.

Căci un caracter mult mai profund şi mai invariabil decât gândirea şi mai invariabil decât gândirea şi cenestezia o au în vieaţa eului, trebuinţele şi tendinţele dela rădăcina fiinţei lui. Aceste trebuinţe şi tendinţe primare îl pun în mişcare şi îl fac să simtă că trăieşte prin faptul că cer să fie satisfăcute continu. O trebuinţă nesatisfăcută intră pe planul întâi al conştiinţei, torturează eul şi determină o încordată tensiune organică şi psihică. Cele mai puţin imperioase rămân pe planul al doilea în potenţialitate, pregătite în fiecare moment să ia locul celei satisfăcute. Se succed astfel, în vieaţa psihică, întocmai ca o avanlanşă. Una satisfăcută, altele îi iau locul. Incât vieaţa omului este mereu activă. *Dinamismul* este nota ei esenţială.

Şi pe trăirea permanentă a aceloraşi trebuinţe şi tendinţe, revenirea lor periodică, constantă în manifestări şi cerinţe, se bazează convingerea în existenţa şi identitatea eului în timp. Trebuinţele, apărând şi dispărând la intervale foarte scurte, reclamă satisfaceri continui şi prin aceasta, menţine organismul mereu activ şi conştiinţa trează, imprimând vieţii eului nota de realitate în care credem. Pentrucă oricâte modificări ar suferi organismul şi oricât s'ar altera cenestezia, trebuinţele înăscute rămân neschimbate şi cer să fie satisfăcute. Ca dovadă că e aşa este faptul că atunci când din cauza unor leziuni grave sau dureri psihice întense vieaţa individuală suferă desechilibrări mari sau, eventual, intră în disoluţie, activităţile psihice se pierd în ordinea superiorităţii lor. Intâi se înlătură opera educaţiei, apoi inteligenţa, voinţa şi sentimentele superioare, rămânând trebuinţele native: conservarea proprie, foamea, setea.... şi emoţiile primare: frică, mânia, ura.... să dispară cele din urmă, numai odată cu moartea organismului.

Desigur că trebuinţele dela rădăcina eului nu sânt date nativ ca un tot pe deplin organizat. Dimpotrivă. Ele sânt în desarmonie; se ciocnesc şi se luptă între ele. Ca să se stabilească un echilibru în mijlocul lor şi să fie *„domesticite"*,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

intervine educaţia făcută prin societate şi autoeducaţia. Individul acceptă influenţa societăţii, sugestiile şi directivele date de ea, şi îşi reglementează atitudinile după ele. Efortul ce-l face eul să se încadreze în vieaţa socială, impune o dominare a trebuinţelor prin inteligenţă şi o structuralizare a lor într'un tot echilibrat pe care conştiinţa să fie stăpână.

Ordonarea şi dominarea trebuinţelor prin conştiinţă clădeşte nota de unitate şi durată vieţii individuale. Cu cât structura şi *erarhia între trebuinţe* este mai strânsă, bineprecizată şi consolidată, cu atât *unitatea eului* în decursul vieţii individuale are aparenţa unei realităţi mai evidente şi mai bine cristalizate.

4. Deci se poate afirma — după cele ce au premers — că credinţa în *existenţa, unitatea şi continuitatea eului* în timp se bazează pe trăirea permanentă a aceloraşi trebuinţe, cu rădăcini adânci în vieaţa biologică a eului. Ele sânt ajutate în slujba lor, de cenestezia organică şi de gândire. Cenestezia şi cugetarea, întărite prin educaţie, se suprapun trebuinţelor nativ date, le corectează şi complectează, domolindu-le avânturile primitive. În special educaţia ajută la ordonarea şi dominarea trebuinţelor, precum şi canalizarea pornirilor lor în direcţia voită de conştiinţă şi gândire. Rămân însă în funcţie de ele, de trebuinţe, pentrucă ele, cenestezia, gândirea şi conştiinţa, sânt accesoriile unui aparat complex. — Astfel soluţiile propuse de cele trei teze: *carteziană, asociaţionistă şi biologică*, se complectează şi se ajută; totuşi rolul fundamental îi rămâne biologicului.

BCU Iaşi / Central University Library Iaşi

* * *

Să ne întoarcem acum la *obiect*. Pe ce se bazează credinţa neclintită în existenţa *lumii externe*, obiective?

După maniera idealiştilor şi scepticilor de a concepe cunoştinţa şi prin ea, realitatea, îndoiala în existenţa realităţii obiective este de neînlăturat. Pentru ei, cunoştinţa are o valoare pur subiectivă; este o reprezentare a subiectului despre obiect aşa cum o făureşte subiectul sprijinit pe datele senzoriale. Ori, datele oferite de simţuri variază dela individ la individ. Şi din moment ce cunoştinţele variază după indivizi,

după subiecte, însemnează că fiecare dintre ele, dintre subiecte, îşi făureşte cunoştinţa despre real aşa cum poate ajutat de spiritul său şi datele sensoriale, şi în cele din urmă făureşte însăşi lumea. Realitatea este deci, în cadrul vederilor idealiste şi sceptice, o plăsmuire a obiectului din partea subiectului. Ba scepticii merg mai departe: se îndoiesc chiar de existenţa eului.

Vederile idealiştilor şi scepticilor cu privire la cunoştinţă şi realitate nu se pot accepta. Este adevărat că impresiile prinse de organele de simţ despre real variază dela un individ la altul, după starea organismului respectiv şi după capacitatea lui de recepţie, dar această varietate nu este de natură cantitativă şi calitativă ci de *nuanţă*. *Forma şi fondul lucrurilor rămân aceleaşi*, după cum structura organelor de simţ este aceeaşi la toţi îndivizii, când nu sânt alterate, numai nuanţele în perceperea fenomenelor variază. Şi dacă intervin anumite accidente determinante de mici deviaţiuni, nu este un indiciu că nu ar exista ceva mai sigur în cunoştinţă decât reprezentările pur individuale. Realitatea există deci obiectiv; nu i-se poate tăgădui fiinţa. Sânt probe vrednice de toată încrederea cari o confirmă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1. Psihologii din şcoala asociaţionistă invoacă vivacitatea impresiilor venite dela lumea externă drept argument pentru a explica geneza convingerii în existenţa realităţii obiective. Cu cât impresiile lumii externe sânt mai vii, cu atât indiciul existenţei ei este mai demn de încredere.

Defectul logic al acestei explicări este că nu îmbrăţişează toate faptele. Este adevărat că soluţionează problema dar această soluţie rămâne la suprafaţă sau, mai corect zis, se restrânge la un număr limitat de fapte. Pentrucă, de exemplu, în stare de somn credem în realitatea obiectivă a visului atâta timp cât visăm. In iluzii şi halucinaţii individul care le trăeşte nu se îndoieşte un moment de plăsmuirile imaginaţiei lui bolnave, Aceste fapte dovedesc că sânt stări psihice anormale în cari vivacitatea impresiilor este tot atât de mult accentuată ca şi cele venite din adevărata realitate. Trebuie, prin urmare, adus un corectiv tezei asociaţioniste care nu merge până la sfârşit în precizări şi nu trage toate concluziile.

2. *Psihologia biologică* acceptă explicarea însă o complectează spre a deveni mai comprehensivă. Punctul de plecare rămâne tot vivacitatea impresiilor cari, incontestabil, sânt un prim indiciu. Insă, pentru a verifica credinţa într'o realitate concretă, se impune ca ele, impresiile, să persiste împotriva voinţii individuale; subiectul să nu poată înlătura formele de existenţă din realitate prezentate ca existente; ele să rămână pe mai departe separate de el şi în afară de el, ca ceva cu totul străin. Atunci chezăşia este vrednică de încredere. Căci, în reverii şi plăsmuiri, deşi impresiile sânt foarte vii, subiectul este conştient de irealitatea celor închipuite. Caracterul lor ireal rezultă tocmai din faptul că *subiectul, printr'un efort voluntar,* le poate înlătura. Nu tot aşa se întâmplă însă cu realitatea şi cu formele ei de existenţă. Ea nu depinde de voinţa noastră, ca subiecte; nu se poate înlătura când voim ci rămâne prezentă şi de neînlăturat oricât de mari ar fi sforţările să o îndepărtăm. Deaceea *nota de independenţă a realităţii faţă de voinţa individuală* este o chezăşie sigură pentru existenţa ei concretă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3. Dar nu este numai atât. Realitatea nu se mărgineşte numai să se opună voinţei, pornirilor şi dorinţelor individuale, să le oprească în mers şi să le contrazică ci ea, *realitatea, activează* asupra conştiinţei şi faptelor subiectului *prin constrângere. Mediul cosmic* opune veto al său năzuinţelor omeneşti şi *le contrariază,* semn că există înafară de eu; *cel social,* prin regulele religioase, morale şi juridice, postulate ca norme de conduită socială, constrânge pe indivizi la o strictă supunere şi conformare. Cine nu se supune, este pedepsit.

Din această *opoziţie a realităţii* faţă de pornirile individuale, apoi constrângerea şi pedeapsa aplicată celor nesupuşi, iese pregnant în evidenţă caracterul de obiectivitatea şi *independenţă* a realităţii faţă de orice subiect. Pentrucă, dacă realitatea cosmică şi socială ar fi în funcţie de om, de subiect, simple plăsmuiri ale sufletului lui, nu s'ar cunoaşte *rigorile şi greutatea opoziţiei şi pedepsei,* aşa de neplăcute pentru aspiraţiile omeneşti.

4. Argumentele înşirate până acum chezăşuiesc existenţa

unei realităţi dar a unei realităţi fragmentare şi temporare nu una continuă şi unitară, adecă persistentă în timp ca identică cu ea însăşi. Căci halucinaţiile şi stările de nebunie încă nu pot fi înlăturate totdeauna când eul bolnav o vrea; eul suferind este obsedat de ele şi nu se îndoieşte de cele plăsmuite atât timp cât sănătatea îi este anormală.

Ca să se traseze o linie de demarcaţie precisă între realitate şi vis, între concret şi plăsmuit, se întrepune activitatea *memoriei*. Procesul de memorizare din eu, ajutat de cel de asociere şi gândire, oferă eului posibilitatea să lege convingerea prezentă în existenţa realităţii obiective cu convingerea trecută, iar armonia lor logică să o proecteze în viitor, scoţând, astfel, în evidenţă nota de unitate a realităţii, identică cu ea însăşi în timp. Visul şi realitatea se disecă şi se opun, atunci, până la antiteză; se arată, subiectului, caracterul unitar, similar şi continu al realităţii, concretului, în contrast cu cel temporar şi discontinu al plăsmuirilor. Căci concretul şi plăsmuirea, visul şi realitatea, sânt două lumi situate pe două planuri de realitate distincte, diametral opuse chiar.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5. Ca o încoronare a acestor dovezi, cu un caracter individual, se suprapune unul general, rezultat al experienţei umane: *consimţământul universal al oamenilor* asupra obiectivităţii realităţii. Pentrucă ceeace garantează în cele din urmă obiectivitatea realităţii în sânul căreia trăim, gândim şi activăm noi oamenii este faptul că această *realitate* ne este *comună tuturor*, o experimentăm cu toţii în acelaş mod, simţindu-o, cu mici nuanţe de deosebire, la fel.

Prezenţa ei de neinlăturat se impune apodictic tuturor oamenilor; o simţim în tot ce facem şi gândim ca pe un zid de netrecut, gata să ne sugrume aspiraţiile. Eforturile noastre de a depăşi sau înlătura — oricât de repetate — rămân iluzorii.

Şi convergenţa acestor fapte, convingerea în obiectivitatea realităţii este un fapt. Realitatea cu formele de existenţă din sânul ei este un dat concret de netăgăduit, situată la polul opus eului, care o experimentează ca ceva *cu totul strein* de el.

ION COVRIG-NONEA.

„Rex“: o organizaţie puternică.

Rex este: 1. O mişcare de tineri. 2. O mişcare catolică. 3. O mişcare revoluţionară.

Rex vrea: 1. Să redea catolicilor simţul mândriei, optimismul, întrepiditatea, disciplina, acţiunea organizată. 2. Să răspândească în toată viaţa modernă, adecă: în viaţa spirituală, socială, familiară şi politică, un catolicism ardent, înţelegător, integral.

Rex editează: 1. Un ziar literar: „*Rex*“; un ziar politic: „*Vlan*“ (expresie destul de energică); un ziar recreativ: „*Foyer*“ (vatra) (celula acţiunei catolice este familia, familia creştină şi numeroasă); un ziar apostolic: „*Crois*“ (să crezi) (credinţa trăită prin sfintele taine primite foarte des, căci acolo este secretul reuşitei şi criteriul moralităţii). 2. Un mare magazin de actualităţi, de cinema, de radio, de sport: „*Soirées*“ (căci mişcarea dela Rex este ultramodernă în toate, rămânând afară păcatul) 3. Colecţii eftine de opere pitoreşti sau serioase, cari apar la date fixe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rex se caracterizează: 1. Prin elanul, dinamismul, credinţa şi simţul său de acţiune. 2. Prin spiritul apostolic, intransigenţa mistică şi unitatea sa. 3. Prin organizaţia comercială şi financiară strict montată ca o uzină. 4. Prin obiectivul său cutezător: toată viaţa modernă: ecran, radio, litere şi avânt actual.

Rex se consacră: 1. Belgiei pentru a-i inviora sângele, mulţumită unui catolicism intinerit. 2. Lui Christos Regele consfinţându-I sforţările ostaşilor şi apostolilor Săi.

Vezi A. Merckx în rev. „Blajul“ p. 301, 2 Iunie 1934.

Acela trăieşte mult, *care trăieşte* bine,

*

Când se culege, atunci se alege.

Les Adieux[1])

L'heure s'achève — effarée — et si lente...
Faite de timides ébauches, et de regrets.
Dans un dernier effort l'âme se raidit, et chante
Tandis que les sanglots sont si près... oh! si près...

Les mains que longuement on unit sont de glace,
Les paroles (sont) hachées — (et) les silences sont lourds.
On se dit mille riens — car il n'y a plus de place
dans l'âme, pour les grands mots „d'attente" ou de „retour"...

On se regarde..
Dans un dernier sourire figé aux lèvres pâles,
La clef des larmes lourdes emprisonnées sans bruit,
On se regarde..
Malgré — l'abrit cruel d'un voile
Qui tremble dans les yeux et brille dans la nuit.

Puis, le suprême adieu — et la suprême étreinte
Sur un blanc quai de gare, aux réverbères parés,
Lorsque les yeux sont clos — et la voix est éteinte.
On voudrait tant mourir...
... On ne doit point pleurer.

LALETTE ROMANO.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1]) De multe ori „Observatorul" s'a mândrit, că noi românii avem nu numai prozatori ci şi poeţi *desăvârşiţi*... chiar şi în limba franceză. Îi mulţumim de colaborarea lor fidelă.

(*nota red.*)

Louise de la Vallière

Sous le charme enivrant des lourds tilleuls fleurs,
seule, avec mes pensers que les lointains enchaînent,
d'au delà de la mort, le vent du soir ramène
ton fantôme glissé dans l'ombre de l'oubli.

Tu viens à petits pas des larges paix claustrales,
m'offrir le rire frais de tes yeux violets;
Ta robe, semble-t-il, est faite pour voiler
là-bas, les folles souvenances déloyales.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ah! je voudrais avoir, Louise, ta fierté,
pour laisser le palais flamboyant de mes rêves,
et, les mains jointes, fuir, dans l'ombre qui t'élève,
vers tous les vrais bonheurs qu'en route j'ai frôlés.

O ne pars pas... Attends! je te suis pauvre et vaine,
car il me reste tant de rêves à brûler.
Dieu! que la route est longue! ou l'on doit s'exiler!
puis, seule, que ferai-je en ces terres sereines!

MIA FROLLO.

Cele 10 porunci ale catehetului.

I. Să predai intuitiv din viaţă şi practic pentru viaţă.

II. Să fii nu numai învăţător, ci şi tatăl şi prietenul elevilor tăi şi să ai răbdare cu ei; căci nu ei sunt pentru tine, ci tu pentru ei.

III. Exerciţiul face pe maestru. Deaceea ai răbdare cu tine însuţi.

IV. Să fii plin de aceea pentru ce vrei să câştigi pe elevi. *Trebue să posezi mai mult decât cheltueşti.*

V. Pregăteşte cu îngrijire lecţiile tale, nu numai prin studiu, ci şi prin rugăciune şi contemplare.

VI. După predare dă-ţi socoteala de succes şi insucces şi de cauza lor. Să nu fii cu uşurinţă mulţumit cu tine.

VII. Zideşte, nici pe persoana ta, nici pe singura metodă. Nu metoda învaţă, ci omul care o are la îndemână.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VIII. *Fii vesel, limpede şi prietenos, şi deşteaptă în ucenicii tăi un creştinism de bucurie.* Dela un vestitor posomorât nimeni nu aşteaptă o veste îmbucurătoare.

IX. *Fii modest. Tu stai pe locul lui Hristos. Să nu te cauţi niciodată pe tine însuţi. Tu eşti nimic, totul e Hristos.*

X. *Tu eşti semănătorul şi grădinarul. Creşterea şi coacerea sunt lucrul Celui Prea înalt. Deaceea, fă lucrul tău, şi lasă în grija lui Dumnezeu pe celelalte.*

Pr. T. BOGACI.

(Fântâna darurilor)

Omul se instrueşte prin imitaţiune şi se animă prin exemplu.

D. Sismondi.

„Capitalul naţ. din Ardeal".

Lucrarea „Capitalul Naţional din Ardeal şi problema conversiunii" editată de către „Solidaritatea"[1]), Asociaţia institutelor româneşti de credit din Ardeal, Banat, Crişana şi Maramureş, apărută în curând de sub tiparul „Dacia Traiană" din Sibiu, în vederea legiferării noui a conversiunii, se ocupă pe larg de problema conversiunii şi a creditului. Prin conţinutul acestei broşuri, institutele grupate în asociaţia Solidarităţii, vreau să constitue o dovadă, că reprezentanţilor băncilor româneşti din Ardeal nu le lipseşte înţelegerea reală a situaţiei economice şi financiare actuale atât de necesară azi pentru adevărata şi definitiva rezolvire a marilor probleme, de cari sunt atât de preocupaţi azi guvernul şi Ţara.

Pentru rezolvirea crizei, înainte de toate „Solidaritatea" cere a se întrona spiritul de economie aşa cum s'a făcut în Franţa, care singură dintre toate popoarele lumii a putut să reziste crizei numai prin aplicarea severă a spiritului de economie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Susţine, că conversiunea nu se poate rezolva în mod echitabil decât prin contribuţia — după puterile fiecăruia — a *tuturor* factorilor de Stat, inclusiv Statul. Pagubele provenite prin rezolvirea conversiunei trebue să le suporte atât băncile, deponenţii şi Banca Naţională cât şi orice alt creditor. O parte din pagubă trebueşte repartizată asupra tuturor cetăţenilor printr'o contribuţie corespunzătoare din partea Statului.

Băncile româneşti din Ardeal oferă să sacrifice absolut toate fondurile lor de rezervă în scopul rezolvirei fără întârziere şi definitive a conversiunei.

Soluţiune concretă pentru rezolvirea conversiunii „Solidaritatea" nu propune, găseşte însă de necesară aplicarea unei conversiuni cât se poate de largă, cu condiţiunea însă, ca această conversiune să fie finanţată nu numai din partea Statului ci din partea tuturor şi fără intervenţie judecătorească. In cazul când această finanţare nu s'ar face, fără sprijinul Statului băncile româneşti din Ardeal s'ar ruina

---

1) de I. Olteanu, secretar „Dacia Traiană" — Sibiu 1934.

complect şi fără excepţie una ca alta. In acest caz ar rămânea în Ardeal, numai institutele de credit minoritare, cari şi-au reescontat portofoliul în străinătate, deoarece acesta nu cade sub prevederile conversiunii.

Se ştie că în Ardeal, rolul cooperativelor l-au îndeplinit institutele de credit româneşti, însă ca formă nefiind cooperative, niciodată nu au putut avea un sprijin. O cooperativă românească sub Ungaria, ar fi însemnat acceptarea amestecului lor în toate gestiunile ei prin exercitarea tutelei Centralei cooperativelor din Budapesta. Un sprijin cer azi băncile din Ardeal dela Stat, cerând, pentru despăgubirea băncilor româneşti pe urma conversiunii, o contribuţie anuală de 150-200 milioane lei în curs de 10-15 ani, prin această putându-se salva dela ruina economică, o întreagă provincie românească.

In capitolul „Consideraţiuni generale" autorii broşurei se ocupă de critica legiferărilor *conversiunei*. Susţin că conversiunea nu este rezultatul crizei economice şi morale, ci conversiunea aşa cum s'a făcut la noi a contribuit la adâncimea crizei morale din ţară. Conversiunea până cum nu a fost rezolvată, ci numai legiferată. Un ministru cehoslovac caracterizând opera legislativă românească asupra conversiunii, a spus textual „Este cel mai bun exemplu de felul *cum nu* trebue să legiferăm".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Greşală neiertată a legiuitorului nostru a fost că a rupt legătura între debitor şi creditor, întrucât dela data promulgării Legii pentru asanarea datoriilor agricole (19. IV. 1932) n'a mai existat nici o obligaţiune de plată pentru debitori. In schimb băncile creditoare au fost nevoite să cheltuiască zeci şi sute de mii pentru îndeplinirea formelor de înregistrare ale creanţelor la judecătorii. Debitorilor agricoli li s'a redus datoria cu 50 %, iar băncile au rămas obligate faţă de creditorii lor (Banca Naţională şi deponenţii) prin aceleaşi legi cu suma integrală a creanţei. Debitorilor li s'a redus dobânda la 1 %, creditorii erau ţinuţi să plătească Băncii Naţionale 6 % pentru aceleaşi creanţe.

Debitorii agricoli nu plăteau nici un fel de dobândă, creditori erau obligaţi să achite regulat dobânda de scont la Banca Naţională după poliţele agricole. In acest fel legile de conversiune au obligat băncile să cumpere şi să vândă ieftin. — Culmea acestei absurdităţi este, că în urma acestor „afaceri" băncile cari nu au profit sau arată

pierderi au fost obligate să plătească un impozit asupra sumei de 3 % din capitalul societar şi fondurile de rezervă.

In legislaţia noastră problema *creditului*, care este strâns legată de conversiune, a fost complect neglijată.— Până când conversiunea nu-l reprezintă de cât satisfacerea unei nevoi momentane, creditul înseamnă asigurarea existenţei economice a unui popor pentru totdeauna. — Numai creditul este acela, care a salvat situaţia în vremuri de criză, o societate organizată nu poate exista fără credit. Deodată cu rezolvirea conversiunei trebue rezolvată şi problema creditului, căci popoarele cu ajutorul creditului trăiesc şi propăşesc. „Solidaritatea" cere ca să fie cultivat şi menajat din toate puterile *capitalul naţional*. Până acum în lipsă de capital naţional a trebuit să cerşim dela străini, capital, care n'a vrut să vină. Puţinul ce ni s'a dat, ne-a impus condiţii împovărătoare şi ne-a înjosit, punându-ne sub controlul şi tutela creditorilor. Capitalul internaţional nu vine decât atunci când e vorba de afaceri grase, şi niciodată pentru a ne scoate din nevoi. Acest capital internaţional se retrage în cele mai critice momente, fără să-l intereseze, ca prin acest act de dezerţiune ne surpă existenţa până la temelii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acel care trebue ajutat în primul rând prin conversiune este ţăranul. Să se facă deci o conversiune largă în favorul adevăratului ţăran. Să i se reducă acestui ţăran datoria în proporţiile, în care i-au scăzut preţurile produselor lui agricole, dar să fie refăcut tot în interesul aceluiaş ţăran şi în interesul întregii economii naţionale, capitalul naţional, printr'o finanţare reală.

In capitolul „*Capitalul naţional din Ardeal*", autorii se ocupă cu scopul înfiinţării institutelor financiare din Transilvania, care nu era altceva, decât ajutorarea agricultorilor români, pentru purtarea şi desvoltarea gospodăriei lor în cele mai omenoase condiţiuni şi astfel pentru promovarea intereselor economiei naţionale. Ca dovadă pentru acest scop, se citează pasagii din programul primului institut românesc de credit şi economii „Albina» din Sibiu, înfiinţat în anul 1871. Se dă un scurt istoric al înfiinţării institutelor româneşti de credit din Transilvania, studiu dat de Dl Ioan I. Lepedatu în lucrarea sa „Finanţele private în Ardeal". — La îndemnul şi exemplul primului institut bancar „Albina" din Sibiu, înfiinţat cu un capital iniţial de 300.000 florini, cu participarea ţăranilor,

comercianţilor, preoţilor, învăţătoriior şi altor intelectuali români din cuprinsul Ardealului, rând pe rând se înfiinţează până la sfârşitul anului 1914 un număr de 147 bănci, constituite ca societăţi pe acţiuni şi 69 reuniuni de credit, cari toate înregistrau :

37 milioane coroane aur capital social
20 „ „ „ fonduri de rezerve
112 „ „ „ depuneri spre fructificare,
12 „ „ „ scrisuri fonciare în circ.
52 „ „ „ credite de rescont, totalul activului făcând 256 milioane coroane aur, adică peste opt şi jumătate miliarde Lei de azi.

Cu ajutorul creditelor acordate de băncile româneşti,, ţăranii români au putut pune stăpânirea pe multe proprietăţi de pământ, case, etc. Chiar ziarele ungureşti „Erdélyi Szó" şi „Magyar Gazda" din anii 1903 şi 1904 afirmă, că conducătorii băncilor româneşti procedează cu plan, în munca lor sunt perseverenţi, iar în executare înţelepţi, iar mijloacele lor prin institutele financiare sunt puternice.

In anul 1912, la o adunare a judeţului Mureş-Turda, fostul premier maghiar, contele Bethlen Stefan, campionul revizionismului maghiar de azi, în discursul care l-a rostit, dă alarmă pentru primejdia ce o aduc Ardealului, românii prin băncile lor. Pe baza statisticei din ultimii 5 ani — zice contele Bethlen — românii au cumpărat dela unguri în 16 judeţe unde aceştia sunt amestecaţi, 96.000 jughere /35.000 Ha/ păduri, în total 166.000 jughere în valoare de cca 70 milioane coroane aur. — Dacă această pustiire a moşiilor maghiare — datorită băncilor româneşti — va continua — declară contele Bethlem —, în curs de 30 ani, jumătate din moşiile maghiare vor fi pierdute. Intr'adevăr, în termen de 10 ani, românii au devenit proprietari a peste 10 % din proprietăţile naţiunilor din Transilvania.

Pe de altă parte este de netăgăduit jertfa enormă ce au adus băncile româneşti pentru cultura Ardealului, prin acordarea cotelor culturale, filantropice şi naţionale, de cari au beneficiat bisericile, şcoliile, spitalele, asociaţiile culturale româneşti înfiinţate şi susţinute cu aceiaşi bani. Astfel un număr de 57 bănci româneşti din Ardeal în anii 1872-1910 au donat ca şi cotă filantropică (naţională) în total 208, 266,703 Lei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Merită a fi amintit aci, că în 1918, când s'a preluat imperiul, toate mijloacele financiare necesare, au fost puse la dispoziţie din partea băncii „Albina“ din Sibiu.

Faţă de această operă constructivă, băncile româneşti sub stăpânirea maghiară au fost prigonite necontenit prin scrisul ziarelor maghiare.

In sfârşit broşura se ocupă de situaţia băncilor româneşti din Ardeal înainte şi după conversiune. Făcând comparaţie între bilanţele alor 101 bănci româneşti ajunge la rezultatul, că aplicându-se o reducere de 50 % creanţelor agricole cele 101 băncii româneşti din Ardeal ar fi supuse unei pagube de 1 299.255.235 Lei. Pentru acoperirea acestor pagube aceste bănci au ca mijloace proprii rezerve în suma de 300.122.304 Lei, sumă ce este departe de a putea acoperi pierderile conversiunnei, fără sprijinul Statului. Examinând plasamentul agricol şi total al tuturor băncilor româneşti, ajunge la concluzia, că plasamentul total de orice natură a băncilor româneşti este de 5.332.065.390 Lei, iar plasamentul agricol de 3.098,450,469 Lei. Presupunând ca guvernul ar face o finanţare generală şi admiţând ca întregul portofoliu de mai sus s'ar reduce cu 50 %, Statul ar avea de acoperit o pagubă de Lei 2.666.032,695, din care detragându-se suma rezervelor celor 154 bănci româneşti, care este de peste 300,000,000 Lei, ar rămânea că fără ca deponenţii să sufere vreo diminuare în creanţele lor, să se acopere o pagubă de 2.300.000.000 Lei. Această sumă Statul nu este în stare s'o acopere deodată. Dar dacă această sumă ar fi eşalonată pe 10-15 ani, ea ar fi suportabilă prin o contribuţie anuală de 150—200,000,000 Lei din partea Statului, scăpând astfel Statul o provincie românească care este Ardealul, dela o sclăvie economică.

In continuare autorii se ocupă de cooperaţia românească, săsească şi ungurească din Ardeal înainte de război, arătând neexistenţa cooperaţiei româneşti în ce priveşte proporţia cu cooperaţia săsească şi ungurească.

In concluziune „Solidaritate“a băncilor româneşti din Ardeal stabileşte următoarele :

1.) Băncile româneşti din Ardeal nu cer o anume conversiune, ea poate fi oricât de largă,

2.) Legea ce se va aduce să fie scurtă, clară, precisă, pentru

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ca să nu fie nevoe cu ocaziunea aplicării ei de nici o intervenţie judecătorească.

3.) Conversiunea să fie finanţată şi pagubele rezultate în urma ei să se împartă în mod echitabil şi după puterile fiecăruia dintre creditori (bănci, deponenţi, Banca Naţională) şi Stat.

4.) Dacă nu se face o finanţare generală, cere instituirea favorului stabilit prin art. 55 din Legea pentru asanarea datoriilor agricole din 19 Apr. 1932, pentru băncile româneşti din Ardeal.

C. ROŞCANU.

Cărţi alese.

Încrestăm cu mare bucurie apariţia câtorva cărţi de o deosebită valoare literară, naţională şi creştinească:

Legea strămoşească *de N. V. Pantea* (Socec, numai 20 lei)

Avem, în sfârşit, mănunchiul de argumente istorice pe deplin obiective care constitue cel mai puternic răspuns unor ieşiri naive până la inconştiinţă. Oameni de talia D-lui Nae Ionescu şi a Păr. Scriban cutează să afirme că român şi catolic sunt două noţiuni cari se bat în capete. 1)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată acum, nu argumente specioase ci un şireag de texte scoase din somităţile noastre *istorice* ortodoxe, dovedind că:

I. Legea noastră strămoşească este creştinismul şi încă sub forma lui latină romană.

II. Ruperea dela sînul Bisericii-Mame dela Roma s'a săvârşit de străini (Bulgari şi Greci) duşmanii rasei, limbei şi naţiei noastre.

III. Departe de a desvolta simţul naţional, Ortodoxismul oficial prin majoritatea căpeteniilor sale religioase a dat mână influenţelor străine şi duşmane de neam şi limbă.

IV. Unirea dela 1700 a avut cele mai fericite urmări — naţionale şi culturale.

Toţi cei nepreocupaţi au acum manualul potrivit spre a lămuri tot atâtea teze intenţionat întunecate sau până acum niciodată pe deplin elucidate.

1) Vezi *I. Frollo* — Românism şi Catolicism.

Alte cărţi alese (vom reveni)

I. M. Raşcu. — *La Lisieux, cu Sf. Tereza* — 40 lei tip. „Bucovina".

Eug. Potoran. — *Poeţii Bihorului* — Soc. „Sf. Ioan Gură de Aur" — Oradea.

Dr. I. Toth. (trad. Dr. I. Dăianu) — *Tânărul de Caracter* — 20 lei — Presa Bună — Iaşi.

I. Neamtzu — *Introducere în Estetică* — 5 lei — Bibl. „Chronos" Sibiu.

P. L. Pop — *Călătoria în Iad* (de vorbă cu pocăiţii) — 12 lei — Bixad.

Dr. S. Chişu — *Curs de meditaţii preoţeşti* (ale lui Chaignon) 45 lei — Bixad.

Vernon Johnson — *Un Domn, O Credinţă* — 10 lei — P. B. — Iaşi.

V. Diamandi — *Filme din Roma* — Asociaţie — Sighet 1934

Dr. S. Opreanu — *Ţara noastră* — *România* — Astra

„ „ — *Probleme de Geografie econ. în Munţii Apuseni* — Cluj

„ „ — *Transhumanţa din Carp. Orientali* — „

„ „ — *Ţinutul Săcuilor* (geogr. umană şi etnogr.) — „

Iancu Constantinescu — *Justiţia fundamentum Regnorum* — Craiova

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*

„Farul Nou" din Bucureşti. Acest ziar se afirmă tot mai bine. Într'adevăr pe deplin doctrinal şi popular, românesc şi creştinesc-catolic. Invităm din nou pe cititorii noştri să-l propage cât de mult şi să se inspire cât mai des de directivele lui aşa de sigure. De pildă „Farul Nou" a vorbit aşa frumos de cărţile „alese" nou apărute şi mai sus amintite că . . . am fi gata să reproducem textul lor cuvânt de cuvânt.

*

Abonaţi elevii şi elevele la:

„Tinerimea Nouă" — Blaj
„Maria" „
Flori de Crin" — Şimleul Silvaniei.

*

AVIZ! Nu cărţile bune lipsesc, ci lipsesc cititori, cumpărători şi propagatori.

„Doina" red. resp. Teiuşan — Beiuş.